

NUORTENTALO DYSFAATTISEN NUOREN ITSENÄISTYMISEN TUKENA

Heta Airosalmi

Erityispedagogiikan pro gradu –tutkielma

Kevät 2003

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

Airosalmi, Heta. 2003. Nuortentalo dysfaattisen nuoren itsenäistymisen tukena Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, erityispedagogiikan laitos.

Tiivistelmä

Dysfaattiset nuoret ovat peruskoulun päätyttyä useiden valintojen edessä, kuten muutkin saman ikäiset nuoret. Sosiaaliselta iältään he eivät välttämättä ole vertaisryhmänsä kehityksen tasolla. Erilaiset tukimuodot saattavatkin olla heille ratkaisu menestyksellään tulevaisuuden saavuttamiseksi.

Tässä tutkimuksessa käsitellään Aivohalvaus- ja dysfasialiiton asumisyksikössä, Nuortentalossa, vuonna 2002 – 2003 asuneiden nuorten itsenäistymiseen liittyviä elämönhallintataitoja sekä niiden kehittymistä. Tutkimukseen osallistuivat nuoret (N = 16), Nuortentalon ohjaajat (N = 7) sekä nuorten vanhempia (N = 8). Jokaiselle ryhmälle oli oma puolistrukturoitu kyselylomake. Kaikki vastaukset käsiteltiin kvantitatiivisin menetelmin. Nuorten itsenäistymistä tarkasteltiin objektiivisen ja subjektiivisen elämänlaadun viitekehyksestä. Tutkimuksessa huomioitiin myös elämänkulun näkökulma käsitellen nuoruutta sosiologisessa viitekehyksessä. Tutkimusongelmien mukaan tuloksia käsiteltiin objektiivisina elämönhallintataitoina (toiminnalliset perusvalmiudet) sekä subjektiivisina elämönhallintataitoina (tunteet ja asenteet). Tuloksia vertailtiin myös nuorten asumisaikaan Nuortentalolla. Tutkimusongelmaan Nuortentalon tukikeinoista itsenäisen elämän taitojen saavuttamiseksi vastasivat ohjaajien kertomat keinot sekä vanhempien arviot nuorten elämönhallintataitojen tukemisesta

Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan jokainen Nuortentalolla asunut nuori oli kehittynyt jollain tavoin elämönhallintataidoissaan. Nuorilla olivat myös sosiaaliset taidot lisääntyneet Nuortentalossa vietettynä aikana. Eniten hankaluuksia tuottivat virastoasioitten hoitaminen sekä rahan hallinta. Kehittyminen oli hyvin yksilöllistä. Siihen vaikuttivat nuoren vamman tai häiriön laajuus.

Nuortentalo on segregoiva yksikkö, mutta toiminnallaan se edistää yhteiskunnallista integraation saavuttamista. Ilman siellä opittuja elämönhallintataitoja ja vastuunottamista omasta elämästään saattaisi nuori olla vaarassa syrjäytyä.

Dysfasia - nuoruus - elämänkulku - elämänlaatu - elämönhallinta – itsenäistyminen

Sisällys

1 Johdanto.....	5
2 Itsenäistyminen osana nuoren elämäntulkua.....	6
2.1 Nuoruus.....	6
2.2 Elämäntulkku.....	7
2.3 Siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen.....	8
2.4 Elämänlaatu ja -hallinta osana nuoren itsenäistymistä.....	10
2.5 Sosialisatio nuoruudessa.....	16
3 Dysfaattisen nuoren itsenäistyminen.....	18
3.1 Dysfasia.....	18
3.2 Dysfaattisen nuoren elämäntulkutaidot.....	21
3.3 Erityistä tukea tarvitsevien nuorten kuntoutusmenetelmiä siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen.....	30
4 Tutkimusongelma.....	36
5 Tutkimuksen toteutus.....	38
5.1 Tutkimuksen kohdejoukko.....	38
5.2 Tutkimusmenetelmä.....	39
5.3 Tiedonhankintamenetelmä.....	39
5.4 Aineiston analysointi.....	41
5.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	42
6 Tulokset.....	43
6.1 Dysfaattisten nuorten elämäntulkutaidot ja niiden kehittyminen Nuortentalolla asumisaikana.....	43
6.2 Nuortentalon nuorten subjektiivinen elämänlaatu.....	49
6.3 Itsenäistymisen tukeminen Nuortentalossa.....	52

7 Tulosten tarkastelu.....	54
Lähteet.....	59
Liitteet.....	67
Liite 1: Nuorten kyselylomake	
Liite 2: Omaohjaajan kyselylomake	
Liite 3: Vanhempien kyselylomake	
Liite 4: Nuorten asioimistaidot	
Liite 5: Ohjaajien arviot nuorten elämänhallintataidoista	
Liite 6: Ohjaajien arviot nuorten työllistymisestä	

1 Johdanto

Erityistä tukea tarvitsevalle nuorella on monia haasteita edessään. Pelkästään nuoruus ikävaiheena on jo psyykkisen hajaannuksen aikaa. Nuoren suuri tavoite onkin hyväksyä oma erilaisuutensa osana itseään kaikkine rajoituksineen. Nuoruusiän aikana tulisikin hankkia taidot yhteiskunnankin asettamien vaatimusten mukaiselle, itsenäiselle elämälle. Erityistä tukea tarvitsevan nuoren vaarana onkin jäädä riippuvaiseksi vanhempiensa avusta. (Tainio 1999, 156.)

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Nuortentalossa asuvien nuorten itsenäistymistä elämänlaadun ja elämänkulun näkökulmasta. Elämänlaatua käsitellään keskittyen elämänhallinnan taitoihin jakaen ne objektiiviseen ja subjektiiviseen näkemykseen. Nuorten tavoitteena on yhteiskunnallinen integraatio. Tutkimuksessa käsitellään edellä mainittujen teemojen toteutumismahdollisuuksia Nuortentalossa. Tutkimus tehdään Turussa sijaitsevalle Nuortentalolle, joka on suunnattu dysfaattisille nuorille. Siellä asuu myös muita erilaisia oppimisvaikeuksia omaavia henkilöitä. Tutkimukseen osallistuvat syksyllä 2002 Nuortentalossa asuneet nuoret, heidän ohjaajansa sekä vanhempia. Nuortentalo on Turussa sijaitseva aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n asumisyksikkö, jonka yksiöissä nuoren on mahdollista harjoitella itsenäistymiseen liittyviä taitoja henkilökunnan tuella.

Elämäntulkua käsitellään tutkimuksessa sosialisatioprosessin näkökulmasta. Nuoren tekemät valinnat vaikuttavat hänen tulevaan elämäntulkunsa. Nuorella tulisikin olla tukena aikuinen, jonka kanssa hän voi pohtia tulevaisuutta koskevia valintojaan ja niiden merkitystä hänen elämässään (Clausen 1991, 807-808). Dysfaattisten nuorten sosiaaliset taidot ovat usein vertaisryhmää heikommat. Tutkimuksessa huomioidaan vertaisryhmän sekä omaohjaajien merkitys dysfaattisen nuoren elämässä siirtymävaiheessa kohti itsenäisen aikuisen elämää ja mahdollisuutta olla yhteisön täysivaltainen jäsen.

2 Itsenäistyminen osana nuoren elämäntulkua

Yhteiskunnassa vallitsee aina normit, jotka yhteisön muut jäsenet odottavat yksilön täyttävän. Näiden normien täytyessä hänestä tulee muiden silmissä täysivaltainen toimija yhteisössä. Nuoruuteen elämäntulkuna liitetään odotus itsenäistymisestä. Tällöin nuori on sosiaalistunut yhteiskunnan tapoihin. Hänen oletetaan myös hallitsevan elämäntulkutaitoja, kuten päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen. Ihmisen elämäntulkun laatu mitataan esimerkiksi elämäntulkutaitojen kautta. Tällöin huomioidaan yksilön taidot sekä subjektiivisina että objektiivisina. Ilman oman elämän hallintaan liittyviä taitoja nuori onkin vaarassa syrjäytyä jokapäiväisen elämän toiminta-alueilta.

2.1 Nuoruus

Nuoruus on merkityksellinen elämäntulkun vaihe ihmisen elämäntulkussa. Silloin aletaan saamaan erilaisia oikeuksia ja samalla myös vastuu omasta toiminnasta lisääntyy. Nuori kokeekin monia roolimutoksia, joiden kautta hänestä tulisi kasvaa vastuullinen aikuinen. Roolimutokseen kuuluu myös irtautuminen lapsuuden perheestä. Aikuisen rooliin liittyvät myös koulutukseen, ammatinvalintaan, elämäntapaan ja ihmissuhteisiin liittyvät valinnat. Näiden roolien harjoittelu on matkaa kohti aikuistumista, jota voidaan määritellä työelämään siirtymisellä, taloudellisella itsenäisyydellä, parisuhteen solmimisella ja perheen perustamisella. (Nurmi 1997, 256-257.) Nuoruuden alkuvaiheessa ilmestyvät ensimmäiset aikuisuuden fyysiset merkit. Matka kohti aikuisuutta tapahtuu monien erilaisten vaiheiden kautta. Vanhempi-lapsi-suhte muuttuu, kuten myös koulun ja ystävien merkitys. Näiden kaikkien vaiheiden avulla muodostuu aikuisuuden kypsä kognitiivisessa, emotionaalisessa sekä käytöksen muodossa. (Ben-Zur 2003, 67.)

Nuoruutta määritellään siirtymäkaudeksi lapsesta aikuiseksi. Nuoruus nähdään väli-vaiheena ennen aikuisen itsenäistä elämää. Sen alkamisajankohta on hyvin yksilöllinen. Tyttöillä murrosikä alkaminen ajoittuu yleensä 10 – 16 ikävuoden välille, ja poikien paria vuotta myöhemmäksi. Nuoruusikä voidaan jaotella eri vaiheisiin. Varhais-

nuoruus on 12 – 15 ikävuosien aikana, minkä jälkeen tapahtuu siirtyminen keskivaiheeseen. Keskinuoruudessa eli 15 – 18-vuoden iässä nuori alkaa omaksua omaa identiteettiään. Myöhäisnuoruus alkaa noin 18-vuotiaana ja kestää 20 – 25-vuotiaaksi. Sen aikana nuoren persoonallisuus vakiintuu. Itsensä kehittämistarve on silloin suuri. (Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1979, 38-41.) Näiden vaiheiden myötä lapsesta on kasvanut aikuinen, ja hänen elämänsä on tapahtunut monia tulevaisuuden kannalta tärkeitä ratkaisuja ja valintoja.

2.2 Elämänsä

Vilkon (2001, 75) mukaan elämänsä tarkasteltaessa liitetään yhteen iän, elämänsä ajan ja tapahtumarakenteiden käsitteet. Elämänsä koostuu toisiaan lineaarisesti seuraavista elämänsävaiheista, kuten lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus, sekä niihin liittyvät siirtymävaiheet. Niitä ovat muun muassa syntymä, kouluun meno, työelämänsä sijoittuminen, avioituminen, vanhemmuuden alkaminen, eläkkeelle siirtyminen ja leskeytyminen. Elämänsävaiheita voidaan käsitellä kronologisen tai sosiaalisena iän perusteella. Kronologisella iällä tarkoitetaan biologista kypsyyttä ja sen tuomia oikeuksia, kuten 18-vuotiaana täysi-ikäiseksi tuleminen. Sosiaalisella iällä tarkoitetaan ikää, jolloin tavallisimmin siirrytään uuteen elämänsä vaiheeseen, kuten jatkokoulutukseen. (Clausen 1986, 2.) Yhteiskuntamme näkemyksissä korostuu yleensä kronologisen iän merkitys, johon on sidottu erilaisia oikeuksia, kuten myös vastuuta. Hoikkala (1993, 19) kuvaakin tällaista mallia institutionaaliseksi eli suhteellisen pysyväksi tapajärjestelmäksi.

Clausenin (1991, 805-807) tutkimuksessa elämänsäkulusta ovat korostuneet nuorten fyysiset ja psyykkiset ominaisuudet. Hän on tarkastellut nuoren valmiutta ottaa vastuuta itsestään. Huomion kohteena ovat olleet myös tapahtumien ajoittuminen sekä sitoutuminen työhön ja avioliittoon. Hänen mukaansa nuoren tekemät valinnat vaikuttavat hänen myöhempään elämänsäkulunsa. Ihminen valitsee itse lähisuhteensa ja yhteisönsä, joihin he liittyvät intressiensä ja tavoitteidensa perusteella. Elämänsä eri siirtymävaiheet saattavatkin aiheuttaa yksilölle identiteettikriisin, hänen pohtiessaan, kuka hän oikeastaan on ja mitä hän haluaa. Näiden kriisien seurauksena elämänsäkulku rakentuu

uudelleen yhä yksilöllisemmäksi. (Vilkko 2001, 83-84.) Kriisiytymistä voidaan tulkita siten, että yksilö ei olekaan saavuttanut normatiivista, määrätynikäiseltä henkilöltä odotettua käyttäytymistä (Hoikkala 1993, 19). Erityistä tukea tarvitsevan nuoren elämänsästä saattaa muodostua yksipuolinen yksilöllisyyden sijaan jo siksikin, että normatiiviinen ulottuvuus elämänsästä on jäänyt saavuttamatta hänen vammansa tai häiriönsä asettamien rajojen vuoksi. Nuorella ei ole mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen, jollei hänelle ole annettu mahdollisuuksia kehittää taitojaan ja suotu edellytyksiä vanhempien helmoista irrottautumiseen. Tällöin voidaan huomioda yhteiskunnan ja sosialisatioprosessin näkökulma elämänsästä arvioidessa. Silloin arvioidaan elämälle asetettujen tavoitteiden toteutuminen tai toteutumattomuus, yksilön kyvykyys ja arvot. Oletuksena on myös se, että yhteisön kulttuuri sekä sosiaaliset rakenteet vaikuttavat yksilön elämänsästä, koska hän on jatkuvassa vuorovaikutuksessa niihin. (Clausen 1991, 805.) Tässä tutkimuksessa sosiologiaa tarkastellaan asumiskuntoutuksen näkökulmasta, mikä mahdollistaa itsenäisyyden vanhemmista ja määrätynikäiseltä henkilöltä odotettujen taitojen harjoittelun tuetusti huomioiden yksilön sosiaalisen iän. Mahdollisuus vuorovaikutukseen on myös parempi asuessa asuntolatyypissä yhteisössä kuin lapsuudenkodissa. Sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä käsitellen myös tutkimuksessani.

Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden elämänsästä voidaan tarkastella heidän elämänsänsä kautta pohtien yhteiskunnan tapaa käsitellä erilaisuutta. Trajektoreita eli elämänsästä voidaan elämänsästäteorian avulla käsitellä suhteessa yhteiskunnan sosiaalisen järjestelmän toteutumiseen, jolloin vertailukohteena ovat muiden yhteisön jäsenten jokapäiväinen elämä ja toimeentulo. Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden elämää voi suhteuttaa esimerkiksi koulutukseen ja työllistymiseen osalta vertaisryhmään. Näkökulmana saattaa olla myös epätasa-arvoisuuden kuvaaminen yhteiskunnassa sosiaalisen inklusion kautta. (Irwin 2001, 18.) Sosiaalisella inklusiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että jokaisella yksilöllä on ihmisarvo ja ihmisarvo sekä mahdollisuus tasa-arvoisuuteen muiden yhteisön jäsenten parissa. Kaikilla ihmisillä on myös oikeus sosiaaliseen ja ekonomiseen hyvinvointiin. (Edwards, Armstrong & Miller 2001, 418.)

2.3 Siirtymävaihe nuoruudesta aikuisuuteen

Siirtymävaiheilla eli transiatioilla käsitetään yleensä nuoren henkilön elämässä tiettyjen instituutioiden saavuttamista, kuten työmarkkinoille tuloa, kotoa lähtemistä ja perheen perustamista (Nyyssölä & Pajala 1999, 10-11). Koivusilta ja Rimpelä (2001, 157) kuvaavat nuoruutta siirtymänä kodin piiristä ystävien ja seurustelusuhteiden maailmaan. Nuoruuden siirtymävaiheisiin kuuluu heidän mukaansa myös vapaa-ajanviettotapojen löytäminen, oppivelvollisuuden loppuunsaattaminen ja ammattiin suuntaavan koulutuksen aloittaminen. Siirtymävaiheessa kohti aikuisuutta nuori rakentaa myös minäkuvaansa. Houtsosen (2000,14) mukaan tietoisuus minästä kehittyy sosialisoinnin kautta. Ihminen siis määrittelee itsensä yhteisön arvokäsitysten kautta. Nuori peilaa itseään vanhempiin, ystäviin tai oppilastovereihin luoden samalla omaa yksilöllistä minuutta. Peruskoulun aikana ihminen luo itsestään kuvan oppijana. Tämä kuva vaikuttaa myös peruskoulun jälkeisen koulutuksen valintaan, oppimiseen sekä elämäntapaan. Jos henkilö on luonut itsestään vääristyneen kuvan oppijana, voi hän sulkea itseltään jatkokoulutuksen suhteen mahdollisuuksia, jotka olisivatkin olleet saavutettavissa. Peruskoulussa arvostetaan akateemista lahjakkuutta, joten niissä aineissa taitamattomuus voi johtaa kielteiseen minäkäsitykseen. Akateemisissa taidoissa heikompi oppilas voi selvitä koulusta myönteisellä minäkäsityksellä varustettuna, jos hän pystyy korvaamaan heikkoutensa yhteisön arvostamalla erityis taidoilla. Jatko- ja ammatillinen koulutus luo vielä mahdollisuuden muuttaa ihmisen käsitystä itsestään oppijana positiiviseen suuntaan. (Houtsosen 2000, 22; 25-26; 37.) Koulumenestys muokkaakin paljon nuoren uskoa omaan menestykseensä (Keltikangas-Järvinen 2000, 40). Hyvä itsetunto merkitseekin sitä, miten paljon ihminen huomaa omia hyviä ominaisuuksiaan. Käsityksen omasta itsestään tulisi hyvällä itsetunnolla varustetulla henkilöllä olla totuudenmukainen. (emt., 17.)

Siirtymävaiheet eivät välttämättä ole oppimisvaikeuksisten nuorten elämässä samantaisia kuin muiden samaan ikäryhmään kuuluvien. Vaikeuksia saattaa aiheuttaa muun muassa asuminen, koska oppimisvaikeuksiset nuoret eivät ehkä asu itsenäisesti, vaan

vanhempiensa luona. Työttömyys on myös monelle oppimisvaikeuksiselle todellisuutta. (Lovitt 1989, 447-448.) Dysfaattisilla nuorilla saattaisi olla vaikeuksia selviytyä siirtymistä ilman erityistä tukea ja ohjausta. Auttamalla heitä saavuttamaan riittävät elämänhallintataidot, merkitsee se askelta kohti autonomiaa ja vastuunkantokykyä, johon Koivusilta ja Rimpelä (2001, 157) viittaavat.

2.4 Elämänlaatu ja -hallinta osana nuoren itsenäistymistä

Erityisoppilaiden kehitys tapahtuu hitaammin verrattuna muihin saman ikäisiin nuoriin. Erityistä tukea tarvitsevien lasten kognitiivinen kehitys jatkuu nuoruudessa muita nuoria kauemmin parantaen taitoja iän myötä. Sosiaalinen sekä itsenäistymiskehitys tapahtuu myös hitaasti. Aikalisä olisikin nuorille tarpeen siirryttäessä seuraavaan elämänvaiheeseen, aikuisen itsenäiseen elämään. (Haapasalo 1993, 73.) Lees ja Urwin (1991, 157) toteavat myös kielihäiriöisen nuoren sosiaalisen kehityksen olevan vertaisryhmää hitaampaa.

Nuoren kasvun ja kehityksen keskeiseksi tavoitteeksi voidaan nimetä yhteisöön ja yhteiskuntaan liittymisen. Yhteiskuntaan liittymiseksi nuoren oletetaan myös sosiaalistuvan yhteisöön ja samalla täyttävän sen asettamat arvot. (Ulvinen 1999, 38.) Itsenäistymisen erääksi mittapuuksi voikin valita yhteiskunnallisesta näkökulmasta kouluttautumisen ja ammattiin valmistumisen. Nuori hyväksytään täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi vasta suoritettua jatkokoulutuksen jälkeen. (Komonen 2000, 116.) Sauli (1991, 157) puolestaan määrittelee nuoren itsenäistymistä kotoa muuttamisen ajankohdasta mitaten. Itsenäisessä elämässä tarvitaan monenlaisia taitoja. Siksi sitä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Oman elämän hallinta ei ole aina helppoa kenellekään. Etenkin erityistä tukea tarvitseva nuori tarvitsisi tukea oman elämänsä hallinnan saavuttamisessa. Lees ja Urwin (1991, 156) toteavatkin, että mitä aikaisemmin erityistä tukea tarvitsevien nuorten vanhemmat ovat ottaneet tavoitteekseen lapsensa itsenäisen elämän sitä helpompaa sen saavuttaminen on. Haapasalo (1993, 73) korostaakin pidennetyn oppivelvollisuuden ja valmentavan koulutuksen merkitystä nuoren tukemisessa. Ohjauksen tulisikin painottua ammatilliseen koulutukseen, työelämään ja elämänhallintaan nuoren omien tarpeiden mukaisesti. Tärkeää olisi myös

huomioida nuoren subjektiivinen käsitys elämänlaadustaan ja sen parantamisen tarpeesta.

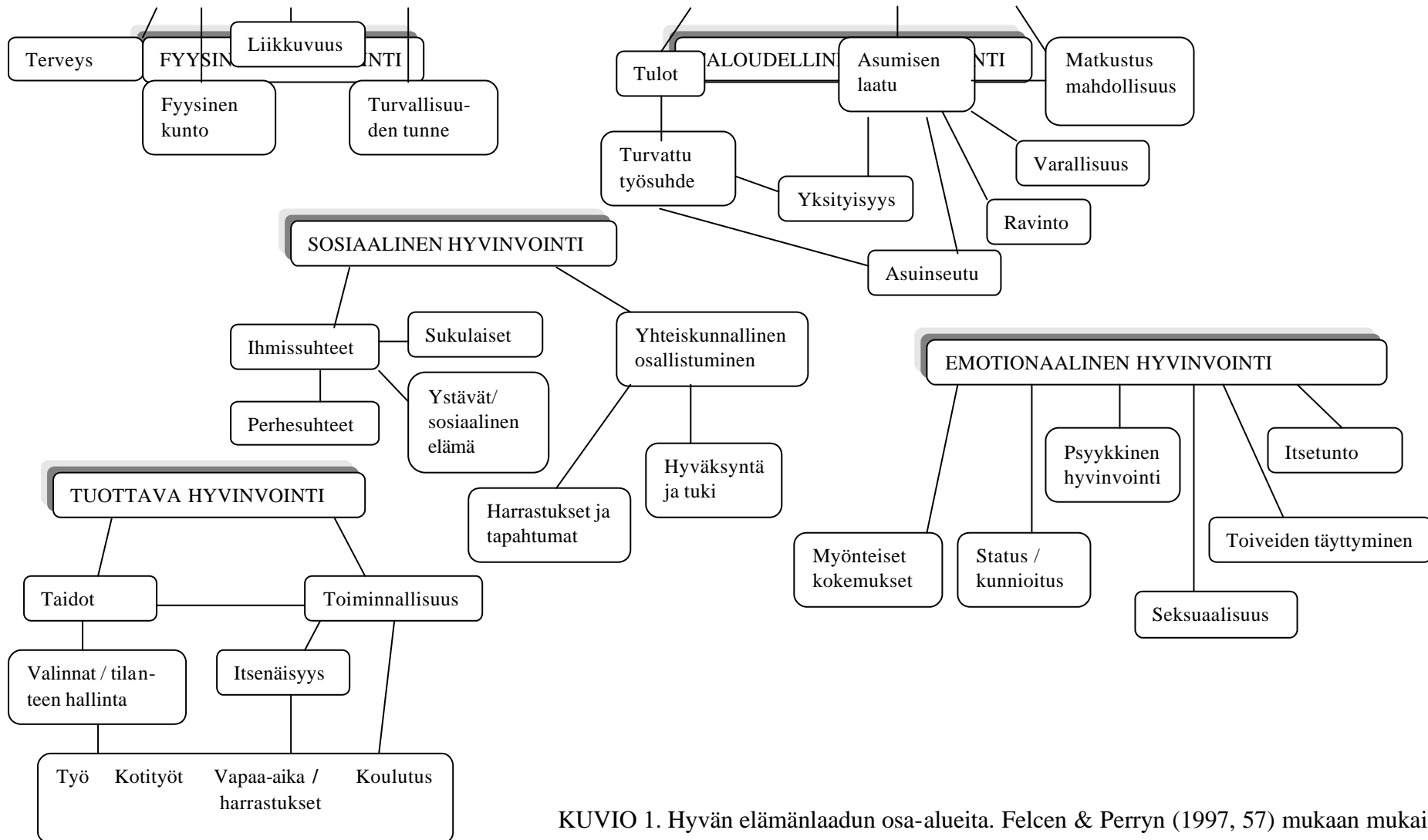
Matikan (2001, 21; 73) mukaan elämänlaadun pohjana voidaan pitää ihmisoikeuksia. Kun arvioidaan elämänlaatua ihmisoikeuksien näkökulmasta, on lähestymistapana objektiivinen näkemys elämänlaadusta. Elämänlaatua voidaan lähestyä objektiivisesta eli yhteisöllisestä ja yksilöllisestä eli subjektiivisesta näkökulmasta. Objektivistisesta näkemystä tarvitaan esimerkiksi vaikeasti vammaisten henkilöiden elämänlaatua arvioidessa. Subjektiivisessä näkemyksessä korostuu henkilön oma käsitys elämänlaadustaan. Elämänlaatua voidaan arvioida itsemääräämisoikeuden ja oman arvion tunteen, turvallisuuden, toiminnan, sosiaalisen inklusion ja tuen, onnellisuuden sekä elämän stressittömyyden kautta.

Schalockin (1997, 246) mukaan elämänlaatu on niin moniulotteinen, että sitä voidaan arvioida monesta eri lähtökohdasta. Näkökulmaan vaikuttavat esimerkiksi se, kuka on arvioijana. Hän on myös kerännyt yhteen teemoja, joiden avulla voidaan määritellä erityistä tukea tarvitsevan henkilön elämänlaatu. Ensimmäisessä kohdassaan hän toteaa vammaisen henkilön elämänlaadun sisältävän samoja tekijöitä kuin kaikkien muidenkin yksilöiden elämänlaatu. Jokaisen ihmisen elämänlaatuun kuuluu myös mahdollisuus toteuttaa itseään elämän tavallisimmilla osa-alueilla, kuten kotona, yhteisössä, koulussa ja työssä. Elämänlaadun mittaamisen avulla pystytään kartoittamaan henkilön subjektiivisia tuntemuksia sekä hänen elämäntaitojaan objektiivisestakin näkökulmasta. Tällöin tiedetään henkilön elämäntilanne ja sitä pystytään tarvittaessa parantamaan tukitoimin. Ihmisen elämäntaitojen lisääntyessä myös hänen tyytyväisyytensä elämään lisääntyy.

Elämäntaitojen hallintaa voidaan määritellä yksinkertaisesti jokapäiväisen elämän taitojen hallintana sekä mahdollisuutena osallistua yhteisön toimintaan. Tätä edellä mainittua määritelmää kutsutaan myös normalisaation periaatteeksi. Normalisaatiolla tarkoitetaan muun muassa mahdollisuutta tavalliseen päivärutiiniin, yksityisyyteen, toimintamahdollisuuksia vastuineen, mahdollisuutta omaan kotiin, opiskeluun ja työhön sekä vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin. Normalisaatio on siis erityistä tukea tarvitsevan

tää termejä Having, Loving ja Being. Having on materiaallinen taso, jolla mitataan taloudellisia resursseja, asumismukavuuksia, työllisyyttä, terveyttä sekä koulutusta. Loving on sosiaalisten tarpeiden osa-alue. Siinä korostuvat yhteydet yhteisöön, perheeseen ja sukulaisiin, ystäviin sekä osallistumismahdollisuus erilaisiin järjestötoimintoihin. Being on yksilöllisen kasvun osa-alue, jossa kuvataan yksilön integroitumista yhteiskuntaan. Siinä kartoitetaan yksilön mahdollisuuksia osallistua omien asiointensa päättämiseen sekä mahdollisuuksiin viettää vapaa-aikaa. Työn mielekkyys on myös huomioitu. (emt. , 3-4; 6-8; 11.)

Hyvää elämänlaatua käsittelevästä kirjallisuudesta Felce ja Perry (1997, 58) ovat koonneet viiden alueen kategorian. Heidän tarkastelunsa elämänhallinnasta on huomattavasti Allardtin (1989) näkemystä yksityiskohtaisempi. Näillä viidellä kategoriolla Felce ja Perry kuvaavat yksilön hyvinvointia jokapäiväisessä elämässä. Fyysisen hyvinvoinnin (physical well-being) alue kattaa terveyden. Taloudellista hyvinvointia (material well-being) kuvaavat asuinolosuhteet ja toimeentulo. Sosiaalinen hyvinvointi (social well-being) sisältää ihmissuhteet ja yhteiskunnallisen osallistumisen. Emotiaalinen hyvinvointi (emotional well-being) kuvaa yksilön omaa jaksamista, kuten tunteita, psyykkistä tasapainoa sekä itsetuntoa. Tuottavan hyvinvoinnin (productive well-being) osa-alueella käsitellään henkilökohtaista kehitystä ja yksilön toimintaa elämän eri alueilla. Osa-alueiden sisällöt on esitetty tarkemmin kuviossa 1.

KUVIO 1. Hyvän elämänlaadun osa-alueita. Felcen & Perryn (1997, 57) mukaan mukailtu.

Tässä tutkimuksessa yhdistyvät Allardtin hyvinvointimallin Loving ja Being sekä Felce ja Perryn sosiaalinen ja emotionaalinen hyvinvointi yhdeksi käsitteeksi: subjektiivinen elämänhallinta. Allardtin kuvaama Having sekä Felcen ja Perryn fyysinen, taloudellinen ja tuottava hyvinvointi ymmärretään vastaavasti objektiivisen elämänhallinnan osa-alueiksi, joissa käytännön taitoja kutsutaan toiminnallisiksi perusvalmiuksiksi. Elämänhallintaa käsitellään Raitasalon (1995) mukaisesti ulkoisen (objektiivinen) ja sisäisen (subjektiivinen) hyvinvoinnin käsitteiden kautta. Toisaalta huomioidaan myös muitten arvioinnit nuorten sisäisestä elämänhallinnasta, koska yhteistyötä tekevien henkilöiden tulisi tuntea ja tietää tuettavan tarpeet.

Elämänhallinta voidaan kuvata myös persoonallisten valmiuksien kokonaisuutena, jolloin tarkastellaan muun muassa henkilön kykyä kohdata vaikeuksia, epäonnistumisia ja kriisejä. Tässä näkemyksessä huomioidaan myös yksilön taitoja käsitellä erilaisia strategioita löytäen uusia mahdollisuuksia itsensä toteuttamisessa. Tärkeintä onkin luottamus omiin selviytymistaitoihin sekä kyky arvioida vaikeuksien merkitystä ja todellista suuruutta kognitiivisella, emotionaalisella ja sosiaalisella tasolla. Jännityksen sietokykyä sekä oman toiminnan hallinta vaikeissakin tilanteissa ovat elämänhallinnan kannalta tarpeellisia taitoja. (Terveen itsetunnon ja... 1997, 2.) Näiden elämänhallinnan taitojen puuttuminen saattaaakin johtaa yksilön vaaraan syrjäytyä.

Elämänhallinnan menettäminen voi näkyä fyysisenä, psyykkisenä tai sosiaalisena avuttomuutena. Vaikuttamismahdollisuudet omaan elämään voivat tuntua vähäisiltä, kuten myös tulevaisuuden mahdollisuudet. (Miettinen & Kuitunen 1999, 144.) Puutteellista elämänhallintaa kuvataan myös henkilön persoonaan liittyvillä ratkaisutavoilla. Yksilö saattaa ratkaista ongelman aina samalla tavoin ja reaktiot vastaan tulevaa vaikeutta kohtaan ovat aina samanlaiset tilanteesta riippumatta. Sopeutumisvaikeudet, lyhytjänteisyys, ongelmien pakeneminen ovat myös tyypillisiä reagoititapoja, kun elämä ei ole täysin hallinnassa. Ongelmiin saatetaan myös ylireagoida tai vastaavasti vetäytyä tilanteesta. (Terveen itsetunnon ja... 1997, 2.) Näissä tapauksissa yksilöllä on vaarana syrjäytyä. Syrjäytyminen on perinteisesti määritelty vieraantumiseksi valtakulttuurien arvo- ja normijärjestelmästä. Syrjäytyneet nähdään yhteiskunnan ongelmana. Tähän rooliin syrjäytyneet ovat joutuneet tahallisesti tai tahattomasti. (Siljander 1996, 8-9.) Järvinen ja Jahnukainen (2001, 142) toteavat syrjäytymisen olevan yksilötasolla sitä, että henkilö on joutunut syrjään monilta eri yhteiskunnan alueilta. Ulvisen

(1999, 46) tutkimuksessa todetaan, että syrjäytymisvaarassa olevilta nuorilta puuttuu tietoa siitä, miten toimia ja käyttäytyä yhteiskunnassa. Arkielämän taidot ovat myös hukassa. Byrokratia, säännöt sekä rajoitukset ovat politiikan, uskonnon ja talouselämän osalta nuorilla ymmärryksen ulkopuolella. Nuorilta puuttuu tulevaisuutta koskeva käytännön tieto.

Vertaisryhmistä sivuun jääminen vaikuttaa osaltaan nuoren syrjäytymiseen. Sosiaalinen vetäytymisen on havaittu johtavan nuoren masennukseen, heikkoon itsearvostukseen elämänhallinnan menettämisen ja syrjäytymisen tunteeseen. Yksinäisyys on kuitenkin subjektiivinen kokemus, jota ei välttämättä koeta kielteisenä. Vaikutukset syrjäytymiseen ovatkin mitattavissa yksilön oman tuntemuksen mukaan. (Vehkakoski 2001, 164.) Vertaisryhmien vaikutus näkyy esimerkiksi sosialisatioprosessissa.

2.5 Sosialisatio nuoruudessa

Sosialisatiolla tarkoitetaan prosessia, jonka aikana opitaan elämään yhteiskunnan jäsenenä sekä käyttäytymään, kuten muutkin siihen kuuluvat henkilöt. Prosessin aikana yksilölle muodostuu käsitys yhteiskunnassa vallalla olevasta kontrollista, tavoitteista, taidoista sekä käsitys itsestään. (Clausen 1986, 6.) Frønes (1995, 8) lisääkin Clausenin määritelmään sosialisatian tekevän ihmisestä osan suurempaa kokonaisuutta, joka täyttää kyseessä olevan yhteiskunnan tietyt funktionaaliset tarpeet. Antikainen (1998, 103-104) korostaa ihmisen sosiaalistumisen tapahtuvan sosiaalisessa toiminnassa ja siihen liittyvää vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Sosialisatiota käsitellessä siitä voidaan erottaa primaari- ja sekundaarisosialisatio. Primaarinen sosialisatio alkaa jo varhaislapsuudessa ja sen aikana kehittyy persoonallinen identiteetti. Persoonallisen identiteettiin kuuluu oman ainutlaatuisuuden ja persoonallisuuden kokeminen esimerkiksi moraalisissa seikoissa. Sekundaarinen sosialisatio tapahtuu myöhemmässä vaiheessa ja sen myötä kehittyy sosiaalinen identiteetti. Sekundaarista sosialisatiota Hurrelmann (1997, 74) onkin kuvannut sosiaalisena integraationa, joka luo pohjan sosiaaliselle identiteetille. Nuorelle siis kehittyy subjektiivinen tuntemus kuulumisesta yhteiskuntaan sen jäsenenä. Sosialisatioprosessi voi Hurrelmannin (1997, 74) mukaan kutsua onnistuneeksi, kun yksilön integraatio ja individualisaatio prosessit ovat muodostaneet synteesin.

Nuoruutta ei voi kuvata selvärajaisesti. Se on yksilöllistä kehitystä kohti aikuisuutta. Nuoren sosiaalistuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja nämä kokemukset vaikuttavat nuoren elämäntapaan. (esim. Koivusilta & Rimpelä 2001, 157.) Sosiaalistuminen on koko elämänmittainen tapahtuma. Jokainen elämäntapa vaihe itsessään sekä siinä tapahtunut socialisaatio vaikuttavat ihmisen tulevaisuuden tapahtumiin (Frønes 1995, 8). Nuoren socialisaation onnistumiseen ovat yhteydessä perhe, älykkyys, vanhempien oma socialisaatio, henkilökohtaiset ominaisuudet sekä kontekstuaaliset tekijät. Jos nämä tekijät ovat positiivisella tavalla osa nuoren elämää, on hänellä suurempi mahdollisuus saavuttaa muun muassa koulutus ja vakaa työura. (Clausen 1991, 813.)

3 Dysfaattisen nuoren itsenäistyminen

Dysfaattisen nuoren itsenäistymistä vaikeuttaa erityisesti kommunikaatiotaitojen riittämättömyys, joka vaikuttaa jokapäiväisistä asioista huolehtimiseen. Vanhemmat ovat saattaneet hoitaa useimmat asiat nuoren puolesta ja toimia tukena. Itsenäisessä elämässä olisi kuitenkin opittava huolehtimaan itse omista asioistaan tai ainakin tulisi osata pyytää apua tarvittaessa. Erilaisten kuntoutusmuotojen avulla, kuten valmentavan koulutuksen ja erilaisten kurssien, voidaan auttaa erityistä tukea tarvitsevia nuoria oppimaan elämänhallintaan tarvittavat taidot. Näitä taitoja ovat esimerkiksi asuminen, kotitöiden hoitaminen, opiskeleminen, työelämään siirtyminen ja vapaa-ajanvietto. Toiminnallisten perusvalmiuksien parantuessa myös subjektiivinen elämänlaatu kohenee.

3.1 Dysfasia

Dysfasialla tarkoitetaan neurobiologista häiriötä, jolloin lapsi ei opi kieltä kehitystasonsa mukaisesti (Marttinen, Ahonen, Aro & Siiskonen 2001, 19). Syytä kielenkehityksen erityisvaikeuteen ei useinkaan löydetä. Nykyisen tietämyksen mukaan syynä voi olla raskauden aikainen tai hyvin varhainen keskushermoston vaurio tai kehityshäiriö. Kielihäiriön perinnöllisyys on myös mahdollista. (Launonen 2001, 231-232.) Dysfasia voi ilmetä erityisesti puheen tuottoon liittyvinä (ekspressiivisenä) tai puheen vastaanottoon ja tuottoon liittyvinä (reseptiivis-ekspressiivisenä) häiriöinä (Rantala & Hällback 1996, 13). Vaikeita puheen ja kielenkehityksen häiriöitä arvioidaan olevan 3-6-vuotiaista 3 – 5 prosentilla. Dysfaattisten häiriöiden osuus on näistä noin 0,5 prosenttia. Dysfasiaa esiintyy enemmän pojilla kuin tytöillä. (Rantala & Hällback 1996, 14.)

Dysfasiaan liittyvät vaikeudet seuraavat lasta koko hänen elämänsä ajan. Vaikeuksien kanssa dysfaatikko pystyy selviämään, kunhan hän saa tukea vaikeuksiensa kohtaamiseen. Dysfasiaa diagnosoitaessa tulee aina aluksi sulkea pois muut mahdolliset syyt, jotka voivat vaikuttaa lapsen kielenkehitykseen. Dysfasia vaikeuttaa sitä enemmän lapsen muuta kehitystä mitä vaikeampi se on. Vaikutukset voi huomata lapsen kehityksessä, toiminnassa, vuorovaikutuksessa ja oppimisessa. (Marttinen ym. 2001, 21.) Dysfasia näkyy lapsella eri tavoin riippuen hänen ongelmansa vaikeusasteesta. Vaikeimmin dysfaattiset lapset eivät ymmärrä kuin yksittäisiä sanoja. Lievemmissä tapa-

uksissa ongelmat huomataan vain pidempien tai käsitteellisempien lauseiden ja monimutkaisempien lauserakenteiden ymmärtämisessä. Dysfasian lisäksi lapsella voi olla myös liitännäisoireita. Kouluikäisellä dysfaatikolla saattaa esiintyä vaikeuksia puheilmassussa ja kuullun ymmärtämisessä, sosiaalisissa taidoissa, lukemaan ja kirjoittamaan oppimisessa, luetun ymmärtämisessä, luetun ja kuullun mieleen painamisessa, vieraan kielen oppimisessa, matematiikassa, ongelmanratkaisussa, motoriikassa ja tarkkaavaisuudessa. (emt., 22; 27-28.) Dysfaattisen lapsen poikkeavaan käytökseen saattaakin olla syynä hänen vaikeutensa ymmärtää ja ilmaista asioita. Erityispiirteiksi kuvaillaan myös lisääntynyttä itsekeskeisyyttä, tunnepitoisuutta ja puolustavaa käyttäytymistä. Lapsella voidaan havaita perseveraatiotaipumusta sekä vaikeutta ajatella abstraktilla tasolla. Heikko itsetunto, keskittymisvaikeudet tai alhainen ärsykyksietokyky saattavat ilmetä ylivilkkauteina tai arkuutena ja sulkeutuneisuutena. Hyökävän käytöksen syynä voi olla esimerkiksi lapsen halu välttää vaikea tehtävä. Itku ja nauru ovat myös normaalia herkemässä dysfaatikolla. Näiden reaktioiden merkitys on toimia suojelumekanismina vamman aiheuttamien puutteiden peittämiseksi. (Salovius 1992, 11.)

Kielihäiriöiden luokittelulla pyritään kuvaamaan häiriön aiheuttamia erityispiirteitä mahdollisimman tarkasti. Tällöin kuntoutus voidaan suunnitella yksilöllisesti, kuntoutettavan tarpeiden mukaan. (Launonen 2001, 232.) Eräs Suomessakin käytetyistä luokitteluista on Rapinin ja Allenin (1988) kehittämä. Luokittelu ei ole tarkkarajaista. Lapsella saattaa olla puheessaan piirteitä eri alaluokista. Rapin ja Allen (1988) ovat jakaneet kielellisten vaikeuksien alaluokkansa kolmeen pääryhmään, jotka ovat ilmaisen häiriöt, ymmärtämisen ja ilmaisun häiriöt ja korkeamman kielellisen prosessoinnin häiriöt. Pääryhmät ovat vielä jaettu kuuteen eri alaluokkaan. Ilmaisun häiriöihin liittyy puheliikkeiden ohjailuvaikeus (verbaalinen dyspraksia), kuten myös äännejärjestelmän ohjelmoinnin vaikeus (fonologisen ohjelmoinnin häiriö), joka voidaan havaita puheessa ilmenevien sanahahmojen muutoksina (Rapin & Allen 1988, 67-68; Marttinen ym. 2001, 26). Ymmärtämisen ja ilmaisun häiriöihin kuuluvat puheen tunnistamisvaikeus (verbaalis-auditiivinen agnosia), joka tunnetaan myös sanakuuroutena sekä äännejärjestelmän ja lauserakenteiden hallinnan vaikeudessa (fonologis-syntaktinen) häiriössä puheen tuottaminen on niukkaa ja kieliopiltaan se sisältää virheellisiä muotoja. Tämä vaikeus on yleisin alatyypeistä. (Rapin & Allen 1988, 68; Marttinen ym. 2001, 26-27.) Korkeamman kielellisen prosessoinnin häiriöt eli sanaston hallinnan vaikeus (leksi-

kaalinen häiriö) ilmenee kerronnan niukkuutena. Toinen alatyypeistä eli kielen käytön ja merkityssisältöjen (semanttis-pragmaattista) vaikeutta kuvaavaa on se, että lapsi pystyy toistamaa kuulemiaan sanoja tai lauseita, vaikka ei ymmärrä niiden merkitystä. (Rapin & Allen 1988, 69-71; Marttinen ym. 2001,27.) Luokittelu on jäsennelty taulukkoon 1.

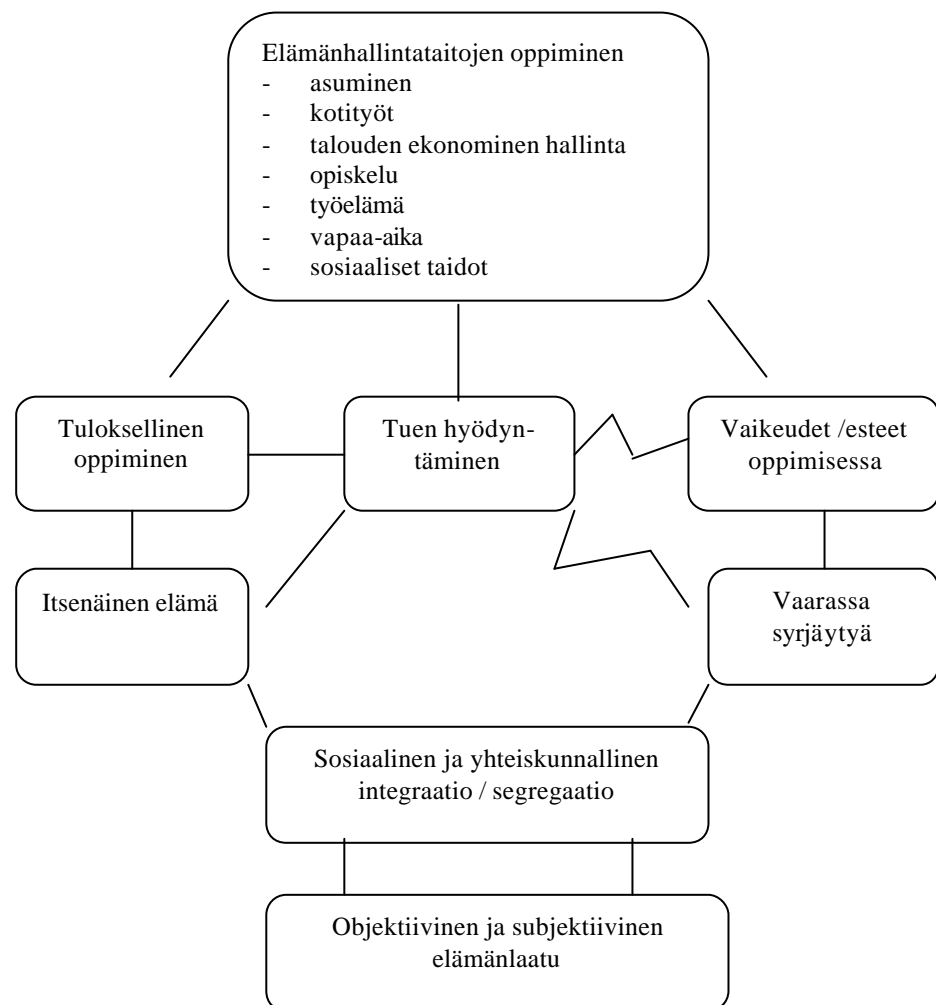
TAULUKKO 1. Dysfasian luokittelu Rapinin & Allenin mukaan. Mukailtu Marttinen ym. (2001, 25-28) käännöksen mukaisesti.

PÄÄRYHMÄT	ALALUOKAT	HÄIRIÖN ILMENEMINEN
Ilmaisun häiriöt	Puheliikkeiden ohjailuvaikeus (verbaalinen dyspraksia)	- puhe niukkaa ja äännejärjestelmässä puutteita
	Äännejärjestelmän ohjelmoinnin vaikeus (fonologisen ohjelmoinnin häiriö)	- puhe on epäselvää ja vaikeasti ymmärrettävää
Ymmärtämisen ja ilmaisun häiriöt	Puheen tunnistamisvaikeus (verbaalis-auditiivinen agnosia)	- sanakuurous - sanojen havaitseminen vaikeaa puheesta, jolloin puheen ymmärtäminen hankalaa
	Äännejärjestelmän ja lauserakenteiden hallinnan vaikeus (fonologis-syntaktinen häiriö)	- puheen tuottaminen niukkaa ja kieliopillisesti virheellistä - lauseet lyhyitä ja yksinkertaisia - puheen ymmärtäminen ilmaisua parempaa
Korkeamman kielellisen prosessoinnin häiriöt	Sanaston hallinnan vaikeus (leksikaalinen häiriö)	- sanojen löytäminen vaikeaa ja kertominen niukkaa - sanavarasto pieni
	Kielen käytön ja merkityssisältöjen hallinnan vaikeus (semanttis-pragmaattinen häiriö)	- puhe runsasta, mutta ei välttämättä ymmärrystä sen sisällöstä - esiintyy kaikupuhetta eli ekolaliaa - vuorovaikutuksen vaikeus ja vastavuoroisuuden puute

Salmenoja (1999, 46) kritisoi Rapinin ja Allenin luokittelumallia siitä, että se antaa mahdollisuuden dysfasia-diagnoosin runsaaseen käyttöön. Hän perustelee väitteensä sillä, että hyvinkin kapea-alainen ongelma saatetaan diagnosoida dysfasiaksi, vaikka muut oireet puuttuisivatkin.

3.2 Dysfaattisen nuoren elämänhallintataidot

Elämönhallintataitojen opettelu kuuluu jokaisen ihmisen nuoruuteen. Dysfaattiselle nuorelle niiden opettelu saattaa viedä hieman kauemmin kuin vertaisryhmällä, jolla ei ole kielellisiä vaikeuksia. Dysfaattisen nuoren elämönhallintataitoja tarkastellaan tässä yhteydessä asumisen, vapaa-ajanvieton, sosiaalisten suhteiden, subjektiivisen elämänlaadun ja opiskelun sekä työelämään siirtymiseen valmistautumisen näkökulmasta. Seuraavassa kuviossa (kuvio 2) on kuvattu elämönhallintataitojen oppimisen merkitystä dysfaattisen nuoren elämäkulussa tämän tutkimuksen viitekehyksessä.

KUVIO 2. Elämönhallintataitojen oppimisen merkitys dysfaattisen nuoren elämäkulussa.

Objektiiivinen elämönhallinta

Asuminen. Asuminen erillään vanhemmista on eräs elämänhallinnan osa-alue. Saulin (1991, 157) mukaan suurin osa nuorista muuttaa vanhempiensa luota 18-22-vuotiaina. Spekman, Goldberg ja Herman (1992, 166) kuvaavat oppimisvaikeuksisten nuorten kypsyvän itsenäiseen asumiseen vertaisryhmää myöhemmin. He ovat muita pidempään riippuvaisia vanhempiensa tuesta. Mänty (1996) on tutkinut ammatillisesta erityisopetuksesta vuosina 1989 ja 1994 valmistuneiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsenäistä asumista. Valmistuneista asui itsenäisesti 51 %. Mitä lievempi vamma oli kyseessä sitä itsenäisemmät olivat asumismuodot. Suurta kotona asuvien joukkoa selitettiin tutkimustuloksissa asuntojen puutteella. (Mänty 1996, 401; 407.) Plym-Hamaran ja Tammisen (1991, 62) mukaan dysfaattisten nuorten tavallisimmaksi asumismuodoksi todettiin vanhempien luona asuminen. Lapsuudenkodissaan asui 81,1 prosenttia nuorista. Tähän asumismuotoon oltiin myös tyytyväisiä.

Opiskelu. Siirtyminen perusopetuksesta ammatilliseen opetukseen sisältää uhkan syrjäytymisestä, koska ammatillinen koulutuspaikka ei ole samalla tavoin itsestään selvyyttä kuin peruskoulun opetus. Jahnukaisen (1996, 239) tekemän koosteen mukaan, joka sisältää tutkimustuloksia 1980- ja 1990-luvuilla tehdyistä tutkielmista ja tutkimuksista, on tutkittu mukautetun erityisopetuksen käyneiden nuorten jatkokoulutusta. Mukautetun opetuksen käyneistä erityisoppilaista 68 % haki jatko-opintopaikkaa. Koulutukseen hyväksyttiin 66 %. Koulutuksen aloitti 53 %. Ammattitutkinnon mukautetun opetuksen oppilaista suoritti 42 %. Ainakin kerran jatko-opintonsa keskeytti 14%. (emt., 241 - 242.) Vuosina 1994 – 1995 kielellisen häiriön vuoksi ammatillista erityisopetusta sai 6,1 % eli 347 oppilasta (Salminen 1996, 356). Kaikuharjun erityiskoulussa, Lahdessa, opetetaan dysfaattikkoja esiasteesta peruskoulun päättövaiheeseen asti. Koulun omien tutkimusten mukaan entiset oppilaat ovat sijoittuneet hyvin työelämään ja yhteiskuntaan. Syrjäytymisuhka koettiin suureksi, jos peruskoulun jälkeen ei löydy jatko-opiskelupaikkaa. (Lehtinen 2003, 17; 19.) Eräs mahdollisuus peruskoulun päättäneelle onkin valmentavakoulutus, joka ei johda ammatilliseen tutkintoon, mutta antaa siihen resursseja (ks. Lees & Urwin 1991, 157).

Valmentavan koulutuksen tavoitteena on opiskelijan itsetuntemuksen kehittyminen, itsenäisen toimintakyvyn paraneminen, uranvalinnan selkiytyminen ja mahdollisen apuvälinetarpeen selvittäminen. Koulutus kestää tavallisesti vuoden sisältäen koulutus- ja työkokeiluja, peruskoulun taitojen parantamista ja itsenäistymisen ohjaamista ja

tukemista. (Daavittila 1996, 377.) Tavoitteena on yleensä ammatillisen opiskelun aloittaminen sekä elämänhallinnan osalta vastuun ottaminen omasta elämästä (Kainulainen & Laurinkari 2000, 7). Omien kykyjen ja suoritusten arviointiakin harjoitellaan (Vammaisten opiskelijoiden valmentava...2000, 13). Dysfaattisille nuorille onkin suunnattu oma ammatilliseen opiskeluun valmentava linja Turussa, Aura-instituutissa. Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus kontakti- ja kommunikaatiohäiriöisille nuorille (dysval) –linja on suunnattu peruskoulun päättäneille nuorille. Koulutuksen tavoitteena on tukea nuorten opiskelunvalmiuksia ja jatko-opintoihin hakeutumista. Koulutuksessa kehitetään myös nuoren vuorovaikutustaitoja ja elämänhallintataitoja. Oman identiteetin kehittyminen tukeminen ja itsetunnon kasvattaminen ovat myös koulutuksen tavoitteita. Jokaiselle opiskelijalle laaditaan HOJKS. Tutustumiskäyntien ja koulutuskokeiluiden avulla tutustutaan erilaisiin opiskelumahdollisuuksiin sekä työelämään. Koulutus kestää vuoden sisältäen 40 opintoviikkoa. (Valmentava ja kuntouttava...2003) Valmentava koulutus onkin varmasti monelle oppimisvaikeuksiselle nuorelle hyvä välivuosi, jolloin voi rauhassa etsiä itselle sopivinta jatko-opiskelupaikkaa. Plym-Hamaran ja Tammisen (1991, 62) mukaan dysfaattisista nuorista 87 prosenttia oli hakeutunut peruskoulun jälkeen koulutukseen. Valmentava koulutus oli suosituin koulutusmuoto ennen ammatillisiin jatko-opintoihin siirtymistä.

Murto (1995) käsittelee vammaisen nuoren mahdollisuuksia selvittää koulutusurastaan syrjäytymättä. Hän käyttää yläkäsitteenä vammaisuutta, johon sisältyvät myös oppimisvaikeuksiset nuoret. Willbergin & Eerolan (2002, 21-22) mukaan erityisoppilaista voidaan arvioida syrjäytyvän 25 prosenttia, joka tarkoittaa 2284 henkilöä. Lähtökohtana on 63 000 oppilaan edustama ikäluokka, joista oletetaan 14,5 prosentin olevan erityisopetuksessa peruskoulussa. Arvio perustuu asiantuntijakeskusteluihin. Murron (1995, 19) mukaan syrjäytyminen on tila, jossa yksilö ei ole mielestään kykene täyttämään yhteiskunnan odotuksia. Yhteiskunnallinen integraatio, jolla tarkoitetaan koulun jälkeistä tasa-arvoa yhteisössä (esim. Moberg 2001, 38-39), jää saavuttamatta. Syrjäytyneen taidot sosiaaliseen vaihtoon ovat rajoittuneet. Syrjäytyminen vaikuttaa myös taloudelliseen ja sosiaaliseen huono-osaisuuteen. (Murto 1995, 20.) Syrjäytymisestä ei voida aina syyttää ainoastaan riittämättömiä tukikeinoja. Vammaisen henkilön tulisi ottaa vastuuta itse itsestään. Muuten hänestä tulee riippuvainen omasta vammaisuudestaan. Psykososiaalinen kuntoutus tukee omien vahvuuksien löytämisessä. Nuoren kohdalla se merkitsee irtautumista vanhemmista tai avusta, johon hän on tottunut.

Kuntoutuksen tavoitteena on omaehtoinen elämänhallinta ja luovuus. Nuori saa onnistumisen tunteita, mutta oppii hyväksymään myös epäonnistumisen. Hän hyväksyy itsensä omine rajoituksineen. (Murto 1995, 18-19; West, Corbey, Boyer-Stephens, Jones, Miller & Sarkees-Wircenski.) Itsenäistymistäkin voidaan tarkastella samalla tavoin. Omat vaikeudet saattavat olla esteenä esimerkiksi kirjallisten anomusten täyttämiseksi. Se ei kuitenkaan tarkoita, että henkilö ei pystyisi huolehtimaan itsestään muilla elämän osa-alueilla.

Salosen (1991) tekemässä tutkimuksessa oli kysely dysfaattisten nuorten itsenäistymisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Tutkimuksessa mukana olleet nuoret oli jaoteltu koululaisiin/opiskelijoihin, työelämässä mukana oleviin sekä eläkeläisiin. Syrjäytyneimmiksi oli määritelty eläkkeellä olevat nuoret. Pelko heidän tulevaisuudestaan heijastui erityisesti vanhempien puheenvuoron kautta. Eläkkeellä olevien nuorten tulevaisuutta vanhemmat olivat suunnitelleet jo oman kuolemansakin varalta. Eläkkeellä olevat nuoret asuivat vanhempiensa luona, mutta kolme neljästä toivoi voivansa muuttaa omaan asuntoon. Ystävyys-suhteita heillä oli vähän. Nuoret olivat myös tyytymättömiä elämäänsä. Heillä ei ollut mitään tekemistä ja he toivoivat pääsevänsä opiskelemaan tai työhön ja saavansa lisää ystäviä. (Salonen 1991, 11-20.) Nuortentalon, erityisnuorille tarkoitetun asumisyksikön, toiminta pyrkii ehkäisemään edellä mainittua syrjäytymistä. Keväällä 2002 tehtiin Nuortentalolla kartoitusta siitä, mitä heillä asuneille nuorille kuului. Kyselyn perusteella nuorten vanhemmat kokivat Nuortentalon vaikuttaneen myönteisesti lastensa elämään. Vanhempien mukaan nuorten itsetunto oli kasvanut, itsenäistymistä ja sosiaalistumistakin oli tapahtunut. Kotitöitäkin nuoret olivat oppineet tekemään. Vanhemmat arvostivat myös sitä, että nuorille oli jatkosuunnitelmia tulevaisuuden varalle. (Ehdotus Nuortentalon vaikuttavuus-tutkimukseksi 2002.)

Ehdotus Nuortentalon vaikuttavuus-tutkimukseen (2002) vastasi vain 9 vanhempaa, mutta vastauksista voi päätellä, että itsenäistymistaitojen harjoittelu ei ole mennyt hukkaan ainakaan kyselyyn vastanneiden henkilöiden lasten osalta. Salosen (1991, 11) kuvaamien dysfaattisten eläkeläisten tarpeisiin on siis vastattu asumisyksikön toiminnan avulla. Nuorten elämänhallintataidot ja sosiaaliset valmiudet olivat parantuneet. Salonen (1991, 20-21) kuvaa eläkkeellä olevien dysfaattisten nuorten kommunikaatio-taidot muita tutkimukseen osallistuneita nuoria heikommiksi. Eläkeläisnuoret eivät

osanneet hoitaa omia asioitaan. Syynä tähän arveltiin olevan kotiin jääminen ja samalla passivoituminen, koska ei ollut esimerkiksi mahdollisuuksia harjoitella kommunikaatiotaitoja. Sosiaalisten suhteiden vähyys on myös yhteydessä kielellisiin taitoihin. Salmisenkin (2001, 41) tutkimuksessa todetaan dysfaattisten oppilaiden toverisuhteiden vähyys. Sitä on selitetty erityiskoulun kaukaisuudella kodin lähipiiristä. Tämän vuoksi lapset eivät Salmisen (2001, 41) mukaan luo tavallisia kontakteja lähipiirien samanikäisiin lapsiin. Toisaalta tutkimuksessa vedotaan myös vamman tai erilaisuuden merkitykseen toverisuhteiden solmimisessa. Salosen (1991, 20-21) mukaan virikkeellinen toiminta vaikutti tutkimuksen mukaan selvästi itsenäistymistaitoihin. Sekä opiskelevat että työssä olevat nuoret olivat eläkeläisiä sosiaalisesti aktiivisempia. Salmisen (2001, 44) tutkimuksessa mukana olleet oppilaat olivat harjoitelleet sosiaalisia taitoja koulun ulkopuolisten toimintojen, kuten erilaisien retkien ja tutustumismatkojen yhteydessä. Toiminnan oppilaat olivat kokeneet mieluisaksi. Aktiivisen, varhaisessa vaiheessa aloitetun kasvatuksellisen kuntoutuksen tulokset näkyvätkin onnellisen ja menestyksekkään aikuisuuden muodossa. Lees ja Urwin (1991, 157) toteavat toisaalta, että kielellisiä vaikeuksia omaava nuori tarvitsee sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteen ryhmään, jossa hän tuntee olonsa miellyttäväksi ja on arvostettu ryhmänjäsen. Heidän mukaansa tärkeintä ei siis ole aina integroituminen muuhun yhteisöön, vaan yksilön subjektiiviset tarpeet täyttävän vertaisryhmän löytäminen. Kontaktit vertaisryhmään olisikin hyvä luoda jo alle kouluikäisenä.

Tehostetun esiopetuksen avulla saataisiin peruskoulun erityisoppilaiden määrä laskuun ja samalla myös syrjäytyvien määrä. Tehostettu esiopetus olisi taloudellisesti kaksinkertainen sijoitus verrattuna tavalliseen malliin, mutta tulevaisuudessa laskelmien mukaan yhteiskunnan kustannukset laskisivat. Varhaisten interventioiden avulla voidaankin taata paremmat mahdollisuudet koulutukseen ja työelämään sijoittumiseen työttömyyden sijaan. Syrjäytymisuhassa olleen henkilön elämänlaatukin paranisi (Willberg & Eerola 2002, 22-24.) Erityistä tukea tarvitsevan nuoren syrjäytymisuhka onkin suuri, koska ammatillisten oppilaitosten lainsäädäntö määrittelee ”hyvän terveyden” ja ”ammattiin soveltuvuuden” oppilaitokselle pääsykriteereiksi. Nuori saattaa siis syrjäytyä jo ennen kuin hän on päässyt kokeilemaankaan, selviytyisikö hän ammatillisesta opinnoista, koska hänelle ei ole annettu mahdollisuutta opiskella. (Salmisen 1996, 362.)

Työelämä. Noin 30 prosentilla vajaakuntoisista työnhakijoista puuttuu ammatillinen koulutus. Vammaisista suurin osa onkin eläkkeellä ja he eivät myöskään ole työhallinnon tukitoimien piirissä. Vajaakuntainen työnhakija määritellään henkilöksi, jolla on vaikeuksia saada sopivaa työtä ja työssä eteneminen on heikentynyt todetun vamman, sairauden tai vajavuuden vuoksi. (Lappalainen & Soininen 1998, 71; 98.) Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa pyritään järjestämään mahdollisimman paljon työharjoittelua. Monelle erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle järjestyykin työpaikka työharjoittelun kautta. Vuonna 1995 erityisoppilaitoksista valmistuneet työllistyivät samalla tavoin kuin muista oppilaitoksista valmistuneet. (Saresma 1996, 367-368.) Plym-Hamaran ja Tammisen (1991, 62) mukaan dysfaattisista nuorista oli noin puolella työpaikka. Työpaikaksi oli mielletty myös suojatyöpaikka. Työttömänä oli tutkimushetkellä vain yksi nuori.

Subjektiiivinen elämänhallinta

Emotionaalinen hyvinvointi. Läheisten ihmisten hyväksyntä ja kitkaton vuorovaikutus heidän kanssaan tukee jokaisen yksilön psyykkistä hyvinvointia. Nuorten hyvinvointiin vaikuttavat hyvät suhteet vanhempiin. Avoimella kommunikaatiolla on myös merkitystä sisäisten voimavarojen ja hyvinvoinnin kokemisessa. Nuorten sisäiset voimavarat ja hyvinvointi ovat yhteydessä muihin saavutuksiin heidän elämässään. (Ben-Zur 2003,68; 78.) Diener ja Fujita (1995, 926) kuvaavat voimavaroja materiaalisina, sosiaalisina tai henkilökohtaisina luonteenpiirteinä, joita yksilö voi käyttää tavoitteittensa saavuttamiseen. Käyttäessään näitä voimavaroja henkilö kykenee paremmin täyttämään tarpeensa. Näiden ominaisuuksien avulla henkilö tuntee itsensä taitavaksi. Tämän perusteella esimerkiksi dysfaattinen nuori, jonka kielelliset taidot vaikuttavat akateemiseen suoriutumiseen, kykenee tuntemaan itsensä hyväksi jollain toisella osa-alueella, kuten piirtämisessä. Tällöin dysfasia ei vaikuta hänen subjektiiviseen hyvinvointiinsa, koska hän pystyy täyttämään tarpeensa toisella osa-alueella. Musiikki on myös koettu hyväksi terapeuttisen vuorovaikutuksen välineeksi. Saukko (1996, 106) toteaaakin musiikin olevan hyvä tapa ilmaista itseään, kun on vaikeuksia kommunikoida sanallisesti. Plym-Hamaran ja Tammisen (1991, 64) mukaan dysfaattiset nuoret olivat elämäänsä positiivisesti suhtautuvia ja melko onnellisia. Elämäänsä tyytymättömiä oli tutkimuksessa mukana olleista vain noin 7 %.

Suojaavia tekijöitä oppimisvaikeuksisen nuoren elämässä. Yhteiskunnan luomat haasteet ovat oppimisvaikeuksiselle nuorelle kuin kenelle tahansa yksilölle. Erityistä tukea tarvitsevaa nuorta elämässä eteenpäin auttavia tekijöitä ovat muun muassa verbaaliset taidot sekä minätietoisuus. Oppimisvaikeus olemassaolollaan vaikuttaa myös nuoren mahdollisuuksiin selvitä elämästä hyvin. Ympäristön tuottamia riskejä nuorelle ovat siis vanhempien pettymys nuoreen, perheen joustamattomuus, koulun keskeyttäminen tai laiminlyöminen. (Morrison & Cosden 1997, 54.) Näiden edellä mainittujen asioiden kääntöpuolet vastaavasti tukevat nuorta elämässään. Werner (1993) mainitsee onnistumisen tekijäksi toisen mahdollisuuden, jolla hän tarkoittaa mahdollisuutta aloittaa alusta esimerkiksi uudessa opiskelupaikassa.

Spekman, Goldberg ja Herman (1992, 166) ovat tutkineet seikkoja, jotka auttavat ymmärtämään oppimisvaikeuksisten nuorten aikuisten elämää. He keräsivät yhteen teemoja, jotka esiintyivät nuorten aikuisten kertomuksissa. Niitä olivat: oppimisvaikeus on pysyvä tila, henkilöt kokevat ylimääräisiä rasitteita elämässään ja oppimisvaikeuksiset nuoret kehittyvät muita hitaammin. Elämäänsä tyytyväisten nuorten piirteitä Spekman ym. (1992, 166) ovat kuvailleet realistiseksi suhtautumiseksi elämän tapahtumiin. Siihen liittyvät minäkäsitys sekä oppimisvaikeuksien hyväksyntä, tuottava toiminta, sinnikkyys toiminnassaan, emotionaalinen tasapainoisuus, selviytymisstrategiat ja paineensietokyky. Nuoren tulee myös osata asettaa realistiset tavoitteet toiminnalleen ja tavoitteilleen. Olemassa olevan tuen hyödyntäminen sekä yleensä tukijärjestelmän käyttö ovat myös hyväksi koetun elämänlaadun takeita.

Minäkuva. Dysfaattisen nuoren pitää rakentaa oma minäkuvansa, kuten jokaisen muunkin nuoren. Hänen minäkuvansa rakentamista ohjailee hänen vammatietoisuutensa. Siihen vaikuttaa myös ympäristön suhtautuminen häneen. Kulomäen (1985, 82-83) mukaan ymmärrys omasta erilaisuudesta rakentuu hitaasti. Minäkuvan rakentumiseen vaikuttaa se, miten erilaisuutta on käsitelty lapsena. Avoimuus lapsen erilaisuuden suhteen merkitsee lapselle myös avoimuutta ja oman itsensä hyväksyntää sellaisena kuin hän on. Salailu ja aiheen välttely saavat lapsen kokemaan, että erilaisuutta pitää hävetä. Lapsi, jolla on hyvä minäkuva, hyötyy siitä elämänsä aikana, koska hän on vahvempi kohtaamaan vaikeuksia. Oppimisvaikeus ei katoa nuoren elämästä, mutta on todettu, että menestyksekkään oppimisvaikeuksisen nuoren piirteisiin kuuluu tietoisuus itsestään sekä oman oppimisvaikeutensa hyväksyntä (Spekman ym. 1992, 167).

Heymanin (1990, 474) tutkimustulokset tukevatkin näkemystä, että oppimisvaikeuksien henkilön kuntoutus ei edisty ennen kuin yksilö on ymmärtänyt omat rajoitteensa.

Positiivisen tai negatiivisen minäkuvan rakentumiseen vaikuttaa yksilön oma tulkinta epäonnistumisten syistä. Henkilö voi arvioida epäonnistumisistaan oman kyvyttömyyden tai silloisen tilanteen aiheuttamasta näkökulmasta. Oman kyvyttömyyden – näkökulma vaikuttaa ihmisen minäkuvaan negatiivisesti, kun taas tilanteen syyttämisen ei vaikuta niin merkittävästi yksilön käsitykseen itsestään. (Nurmi & Salmela-Aro 2002, 60.) Salminen (2001) haastatteli 12 – 14 –vuotiaita dysfaattisia koululaisia ja tutki muun muassa oppilaiden minäkuvaa. Salminen (2001, 47) toteaaakin, että nuorten minäkuva ei poikkea vastaavan ikäkauden yleisestä jakaumasta. Positiivista minäkuvakäsitystä tukee hänen tutkimuksessaan myös se, että oppilaat kokivat olevansa oikeutettuja olemaan dysfaattisia lapsia ja nuoria, jotka tarvitsevat aikuisen tukea ja ohjausta kasvussaan ja oppimisessaan (emt., 44). Yksilön minäkuvaan vaikuttaa myös hänen itsetuntonsa. Onnistumisen tunteet vahvistavat jokaisen itsetuntoa ja epäonnistumiset saavat henkilön miettimään omaa kyvykkyyttään.

Itsetunto. Tainion (1999, 156) mukaan sairaan tai vammaisen henkilön itsetuntoon vaikuttaa käsitys omasta viallisuudestaan ja erilaisuudestaan. Koska hän on erilainen kuin muut, saattaa hän kokea itsensä alempiarvoiseksi ja huonommaksi kuin muut ikäisensä. Henkilö, jolla on huono itsetunto, ei osaa arvostaa itseään. Hän on itsekeskeinen ja kaikki asiat pyörivät hänen itsensä ympärillä. Itsetunnon puute näkyy myös jatkuvana huomionkipeytenä ja itsekeskeisyytenä. (Keltikangas-Järvinen 2000, 84.) Haapasalon (1993, 58; 76) tutkimuksessa mukana olleilla oppimisvaikeuksisilla nuorilla oli lähes jokaisella ongelmia itsetunnon alueella. Hänen mukaansa oppimisvaikeuksisen nuoren itsetuntoa pystytään tukemaan parhaiten muun muassa käyttämällä kieltä, jota nuori ymmärtää. Tehtävien vaikeusasteen oikea mitoittaminen on hänen mielestään myös tärkeää, koska siten nuori pystyy suorittamaan tehtävänsä ja saamaan onnistumisen tunteen. Werner (1993, 30) toteaa oppimisvaikeuksisten nuorten hyötyvän erilaisista interventioista. Nuoret, jotka olivat saaneet tukea oppimisvaikeuksiinsa koulussa, olivat motivoituneempia ja heillä oli myös parempi itsetunto kuin niillä oppimisvaikeuksisilla nuorilla, jotka eivät olleet saaneet tukea.

Vapaa-ajanvietto ja sosiaaliset suhteet. Vapaa-ajanviettoa voidaan tarkastella näkökulmasta, jossa tekemisellä ei ole samalla tavoin päämäärää kuin esimerkiksi koulussa vietetyllä ajalla. Jokainen voi itse valita vapaa-ajanviettotapansa sekä siihen käyttämänsä ajan. Nuorten tyypillisimmäksi ajanviettotavaksi on todettu oleilu samanikäisten nuorten parissa. (Hurrelmann 1997, 159; 161.) Haapasalon (1993, 60-61) oppimisvaikeuksisia nuoria käsittelevässä tutkimuksessa mukana olleiden nuorten tyypillisiä vapaa-ajanviettotapoja olivat sosiaalinen kanssakäyminen sekä television katselu ja musiikin kuuntelu. Tutkimuksessa mukana olleet nuoret, joilla oli kielellisiä vaikeuksia, viettivät eniten vapaa-aikaansa ystävien seurassa ja puuhailemassa autojen ja mopojen parissa. Dysfaattiset nuoret viettivät vapaa-aikaansa eniten vanhempiensa kanssa totesivat tutkimustuloksissaan Plym-Hamara ja Tamminen (1991, 63). Vapaa-ajanviettotavoista liikunta ja ulkoilu olivat suosituimpia (emt., 63). Ekholm ja Katajisto-Orblin (2000, 6) ovat päätyneet vastaaviin tuloksiin tutkiessaan 15-16-vuotiaiden dysfaattisten nuorten vapaa-ajanviettoa. Kotona viihdyttiin hyvin. Ryhmämuotoinen toiminta oli dysfaattisilla nuorilla vähäistä. Vapaa-aikaa vietettiin eniten ystävien parissa kaupungilla oleillen ja jutellen. Dysfaattisten nuorten vapaa-ajanviettotavoista puuttuivat kokonaan maininnat juhlimisesta yhdessä toisten nuorten kanssa. (emt., 30-31; 37.)

Ystävyysuhteitten solmiminen saattaa olla vaikeaa nuorella, jonka elämä on jumiintunut opiskelupaikan puuttumisen ja työttömyyden vuoksi. Heillä on tutkimuksen mukaan vähemmän ystävyysuhteita sekä kontakteja ystäviin (Haapasalon 1993, 61). Plym-Hamara ja Tamminen (1991, 63) toteavatkin dysfaattisilla nuorilla olleen muutamia ystäviä. Ystävien määrään oltiin yleensä tyytyväisiä. Tutkimukseen osallistuneiden joukossa oli kuitenkin nuoria, joilla ei ollut yhtään ystäväksi tai kaveriksi luokiteltua läheistä ihmistä. Ekholm ja Katajisto (2000, 35-36; 39) eivät havainneet dysfaattisten nuorten ja vertailuryhmän nuorten ystävien lukumäärän välillä eroja. Dysfaattisten nuorten ystävät olivat löytyneet koulun ja kodin vaikutuksella. Harrastusten piiristä ei ystäviä ollut mainittu. Yleisesti sosiaalisten suhteiden määrään oltiin tyytyväisiä. Vain muutama nuorista toivoi lisää ystäviä.

3.3 Erityistä tukea tarvitsevien nuorten kuntoutusmenetelmiä siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen

Dysfaattisen henkilön opetus tulisi perustua oppilaan heikkojen alueiden kehittämiseen hänelle vahvojen alueiden kautta. Taitojen harjoittelussa ei myöskään tulisi harjoitella liian suurta aluetta kerrallaan, vaan tavoitteiden tulee olla konkreettisia, jotta opiskelija itsekin ymmärtää, mitä on oppimassa. Suunniteltaessa nuorelle sopivia taitojenharjoittelua, tulee myös huomioida koko hänen elämänkaarensa. Mitä taitoja nuori tarvitsee elämässään? Nuoren tulisi myös olla itse tietoinen, miksi hän harjoittelee tiettyjä asioita. Ohjaajan ja oppilaan välisessä kommunikoinnissa on ohjaajankin kiinnitettävä huomiota omaan ilmaisuunsa. Selkokieliisyys ja lyhyet lauseet ovat dysfaattisen henkilön ymmärryksen kannalta parempia kuin vuolas kielellinen selittely. Ilmeet ja eleet ovat myös suuri osa vuorovaikutusta. Usean, kerralla annetun ohjeen antaminen saattaa aiheuttaa dysfaattiselle henkilölle mielenkaaoksen, jolloin hän muistaa vain yhden ohjeista. Kysymyksillä saa hyvin kontrolloitua ymmärtämistä. (Latva 1999, 44; 46.) Salminen (2002, 44) on tutkimuksessaan myös huomannut sekä dysfaattisten oppilaiden että heidän opettajiensa korostavan riittävää asioiden toistoa niiden oppimiseksi.

Lehtinen ja Pirttimaa (1993, 36) toteavat erityistä tukea tarvitsevan nuoren elämän olleen peruskoulunaikana hyvin suunniteltua ja tuettua. Siirryttäessä pois perusopetuksen piiristä tuleekin vanhemmille huoli lapsensa tulevaisuuden järjestymisestä. Siirtymävaihetta voidaankin helpottaa tukemalla nuorta erilaisella toiminnalla itsenäisen asumisen ja yhteiskuntaan liittyvien asioiden oppimisessa. (Lovitt 1989, 463). Taulukossa 2 on esitelty neljää erityistä tukea tarvitseville nuorille tarkoitettua kuntoutusmuotoa, joiden vaikuttavuutta on tutkittu. Jokaisen kuntoutusmuodon tavoitteena on tukea nuoren elämähallintataitojen kehitystä ja ammatilliseen opiskeluun siirtymistä. Kuntoutusmuodot ovat esimerkkejä erimuotoisista yksilö- ja ryhmäkuntoutuksesta sekä eri ikäisille tarkoitetuista toiminnoista. Yhteistä niille on tavoite arjen hallinnan lisäämisestä. Siirtymävaiheen kuntoutuksen merkitystä tukee Spekmanin, Goldbergin ja Hermanin (1992, 167) tutkimustulokset. Heidän mukaansa ohjaajan tai terapeutin tuki siirtyessä uuteen vaiheeseen elämässä on nuorta suojaava tekijä hänen tulevaisuudessaan.

TAULUKKO 2. Oppimisvaikeuksisten nuorten itsenäistä elämän hallintaa tukevia kuntoutusmuotoja

KUNTOUTUSPAIKKA	KUNTOUTUSMUOTO	TAVOITTEET	KUNTOUTUKSEN TULOS
Elämätaitojen yksikkö Suomi & Väkilä 2002	- opintokokonaisuudet 7.-9.-lk:n opintosuunnitelmassa	- jatko-opintoihin orientoituminen, työ-elämän, asumisen, vapaa-ajanviieton ja yhteiskuntavalmiudet	-aloitettu syksyllä 2002 – ei vielä tuloksia
Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus Kainulainen & Laurinkari 2000	- valmentava koulutus	- opiskeluvalmiuksien ja elämähallintataitojen parantaminen	- itsenäinen asuminen lisääntynyt elämähallintataidot parantuneet 1/3:lla, koulutuksessa 59% valmentavassa opetuksessa olleista
Neuropsykologinen kuntoutus Haapasalo 1993	- yksilöllistä	- lukemis-, kirjoittamis- tai laskutaidon kehittäminen, käytännön toimintavalmiuksien ja itsenäistymisen tukeminen sekä sosiaalisten ongelmien tasoittaminen.	- jokainen osallistuja hyötyi jollakin tavoin. Psykososiaalista ja itsenäistymiskehitystä kuntoutus oli edistänyt 77%:lla osallistujista
Ryhmäkuntoutus Aro, Mäntynen & Poikkeus 1999	- ryhmämuotoista kuntoutusta	- yhdistää kielen, sosiaalisten kognitioiden ja toiminnanohjauksen harjoittaminen	- arkielämässä tarvittavien taitojen tukeminen
Nuortentalo Nuortentalo tukee itsenäistymistä –esite	-asumiskuntoutus	- vastuun ottamisen omasta itseltään ja arkiaskareista huolehtiminen	- itsenäistyminen

Ryhmämuotoinen kuntoutus

Dysfaattisille lapsille ja nuorille on kokeiltu ryhmämuotoista kuntoutusta. Kuntoutuksen tavoitteena oli yhdistää kielen, sosiaalisten kognitioiden ja toiminnanohjauksen harjoittaminen. Kuntoutuksen tavoitteena oli ottaa käyttöön jo olemassa olevat taidot; rohkaistuminen kielen käyttöön, kielellisen ja ei-kielellisen itseilmaisun selkeyttäminen sekä oman toiminnan jäsentäminen kielellistä ohjausta apuna käyttäen. Ryhmämuotoinen kuntoutus on toimivaa, kun tavoitteena on kielen pragmaattisten piirteiden

harjoittaminen. Ryhmässä harjoittelu tuki arkielämässä tarvittavia taitoja luomalla vastaavanlaisia tilanteita. (Aro, Mäntynen & Poikkeus 1999, 27-29.)

Elämätaitojen yksikkö

Syksyllä 2002 aloitettiin Jyväskylässä, Päiväharjun erityiskoulussa, erityisopetuksen kehittämishanke, jonka tarkoituksena on tukea nuoren tulevaisuuden järjestymistä. Kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset tai muulla tavoin vajaakuntoiset 7 - 9-luokkien oppilaat. Opintojen tarkoituksena on tukea nuorta siirtymävaiheessa ammatilliseen koulutukseen. Opintokokonaisuudet sisältävät jatko-opintoihin orientoitumisen ja työelämä-, asumisen-, yhteiskunta- sekä vapaa-ajanvieton valmiudet. (Suomi & Väkilä 2002, 19; 21.)

Neuropsykologinen kuntoutus

Haapasalon (1993, 58) tutkimuksessa mukana olleista nuorista 17 % (19 nuorta) osallistui neuropsykologiseen kuntoutukseen. Kuntoutukseen osallistuneilla oli vaikeita oppimisvaikeuksia. Kuntoutuksen tavoitteet olivat jokaisen osallistujan kohdalla yksilölliset, kuten myös kuntoutuksen toteuttamismuodot. Keskeisiä tavoitteita olivat lukemis-, kirjoittamis- tai laskutaidon kehittäminen, käytännön toiminta valmiuksien ja itsenäistymisen tukeminen sekä sosiaalisten ongelmien tasoittaminen. Kuntoutuksen rahoittajana toimi Kela, joka rahoitti kuntoutusta vuoden ajan yhteensä 50 tuntia. Kuntoutusta nuoret saivat eri mittaisia aikoja, koska osa nuorista keskeytti kuntoutuksen. Seurantatutkimuksen perusteella jokainen kuntoutukseen osallistunut hyötyi siitä jollakin tavoin. Psykososiaalista ja itsenäistymiskehitystä kuntoutus oli edistänyt 77 prosentilla osallistujista. (Haapasalo 1993, 52; 58.)

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen kokemuksia valmentavasta koulutuksesta

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksessa järjestettävän valmentavan koulutuksen tavoitteena on opiskelunvalmiuksien ja elämänhallintataitojen parantaminen. Moni koulutukseen osallistuja kuitenkin odottaa saavansa valmiuksia työelämään. Valmentavan koulutuksen käyneistä 59% oli tutkimusajankohtana opiskelemassa. (Kainulainen & Laurinkari 2000, 29.) Valmentavan koulutuksen vaikutuksesta 45 % osallistuneista oli muuttanut pois vanhempien luotaan. Ennen koulutusta osallistujista 82 % oli asunut vanhempiensa luona. Elämänhallintataitojensa ilmoitti parantuneen noin kolmasosa osallistuneista. Suurin osa osallistuneista oli sitä mieltä, että taidot olivat pysyneet sa-

malla tasolla kuin koulutuksen alkaessa. Elämänhallintataitojensa ilmoitti 3% osallistuneista huonontuneen. (Kainulainen & Laurinkari 2000, 34; 44.)

Nuortentalo

Nuortentalo on Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n rakennuttama kodinomainen talo, jossa nuoret asuvat eripituisia jaksoja. Nuortentalo sijaitsee Turussa ja se on tarkoitettu peruskoulun käyneille nuorille. Siellä on harjoitellut itsenäistymistä nuoria, joiden vaikeutena on dysfasia, MBD, ADHD tai Aspergerin oireyhtymä. Talon tavoitteena on tukea nuorta itsenäisessä asumisessa, koulutus ja työmahdollisuuksiin tutustumisessa sekä oppia tarpeellisia sosiaalisia taitoja ja löytää harrastuksia. Jokaisella nuorella on kuntoutussuunnitelma. Nuortentalo on toiminut vuodesta 1998. (Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry:n esite: Nuortentalo tukee itsenäistymistä.) Nuoret pääsevät harjoittelemaan itsenäistä elämää 10 yksiössä. Jokaisessa yksiössä on oma keittokomero ja kylpyhuone. Yhteisesti käytettäviä tiloja ovat olohuone, keittiö, sauna ja kodinhoitohuone. Henkilökuntaa on paikalla vuorokauden ympäri. (Haapanen 2001, 18.) Nuortentaloon pääsee asumaan vain kotikunnan maksusitoumuksella. Kunnat maksavat nuorista 86 euroa vuorokaudessa Nuortentalolle. Sieltä jo lähteneet, mutta vielä tukea saavista tukinuorista maksetaan 850 euroa kuukaudessa. Tukinuoret voivat asua Nuortentalolla viikonloppuja ja saavat apua omaohjaajaltaan tarvittaessa esimerkiksi laskujen hoitamisessa. Tukinuori on aina asunut aikaisemmin Nuortentalolla. Tukinuoreksi ei oteta muilla ehdoilla. (M. Laakso, henkilökohtainen tiedonanto 26.11.2002.) Nuoret maksavat Nuortentalolla asumisestaan vuokraa. Jos nuori asuu yksiössä yksin, maksaa hän vuokraa 277 euroa kuukaudessa. Yksiössä huonetoverin kanssa asuva maksaa vuokraa 147 euroa kuukaudessa. Vuokrilla katetaan muun muassa kiinteistön hoitoon liittyviä asioita sekä henkilökunnan palkkakuluja. Vuokrakulujen kattamiseksi nuoret saavat asumistukea. (M. Laakso, henkilökohtainen tiedonanto 26.11.2002.) Nuoret maksavat itse myös ruuan ja muut tarvikkeet. Näihin kuluihin he saavat opintotukea ja jotkut myös vammaistukea ja muita erityistukia. Opintorahaa aletaan maksaa, kun henkilö täyttää 17 vuotta. Itsenäisesti asuva nuori saa opintorahaa ikänsä mukaan 84,09 – 213,60 euroa kuukaudessa. Asumislisä on 80 % vuokrasta. Kuukausivuokran ylittäessä 214,44 euroa, niin ylimenevältä osalta ei makseta asumislisää. Vammaistukea maksetaan työikäisille vammaisille henkilöille jokapäiväisessä elämässä selviytymistä varten. Tuen suuruus on vammasta tai sairaudesta riippuen 75,96 – 329,17 e/kk. (Kelan etuudet pätkinänkuoressa 2002, 24; 11-13.)

Ray on tukenut Nuortentalon toimintaa vuosina 1997 – 1999. Nykyisin kulut kustannetaan kuntien maksusitoumuksilla ja vuokratuloilla. Nuortentalon toiminnan kannalta on tärkeää, että siellä asuu enemmän kuin 10 nuorta, koska kustannukset nousisivat muutoin kohtuuttoman suuriksi. Nykyisellä 16 nuoren maksusitoumuksella pystytään palkkaamaan riittävä määrä ohjaajia talon toiminnan pyörittämiseksi. (M. Laakso, henkilökohtainen tiedonanto 26.11.2002.) Nuortentalossa on asunut syksyyn 2002 mennessä 43 nuorta, joista 16 asuu kyselyhetkellä Nuortentalolla. Nuortentalolta läheneistä 11 nuorta asuu omassa asunnossaan, 1 nuori asuu asuntolassa ja 1 nuori perhekodissa. Vanhempien luona asuu 8 nuorta. Omassa asunnossaan asuvista nuorista 4 jatkaa opiskelua ja 6 on työssä. Vanhempien luona asuvista nuorista 1 nuori on työssä, 1 kurssilla ja 3 suojatyössä. (Ehdotus Nuortentalon vaikuttavuus-tutkimukseksi 2002.)

Nuortentalon tavoitteet ja toiminta itsenäistymiskurssin suunnitelman mukaan. Itsenäisen elämän hallintaan –kurssi perustettiin, koska MBD-liiton sekä Aivohalvaus- ja dysfasialiiton työntekijät olivat huomanneet liittoihin kuuluvien nuorten tarpeen saada tukea työ- ja opiskeluelämään siirtymisessä. Ensimmäinen kurssi järjestettiin Nuortentalolla 1998. Vuonna 1999 lyhytkurssien rinnalle syntyivät pitkät kurssit. Kurseille osallistuvien nuorten diagnoosit ovat erilaisia, mutta kurssilaisten vaikeudet ovat samanlaisia. Kurssilaisilla on vaikeuksia oppimisessa ja sosiaalisessa selviytymisessä. Kurssin tavoitteena on opiskelun ohella koulutus- ja työvaihtoehtoihin tutustuminen. Jokaiselle kurssilaiselle tehdäänkin itsenäistymissuunnitelma. Suunnitelman laatimiseen osallistuvat nuoren elämässä vaikuttavat henkilöt. Suunnitelma laaditaan jokaisen nuoren tarpeet huomioiden ja sitä tarkistetaan tarvittaessa. (Koppelo 2001, 4.)

Vuonna 1999 järjestetyn itsenäiseen elämän hallintaan –kurssin tavoitteet ovat samoja kuin Nuortentalon tavoitteet siellä asuvien nuorten kohdalla nykyisin. Kurssi toteutettiin syksyllä 1999 viitenä eri jaksona. Jaksojen teemoina olivat minä-käsitys, itsenäinen elämä, opiskelu ja työelämä, ihmissuhteet ja kanssakäyminen sekä kurssin jälkeisen elämän suunnitelma. (Itsenäiseen elämän hallintaan –kurssin suunnitelma 1999.) Vuoden 1999 ensimmäisen itsenäisen elämän hallinta –kurssin aikana nuoret ryhmäytyivät ja totuttelivat yhdessä eloon. Haasteena olivat myös ryhmäläisten erilaiset diagnoosit ja ikäerot. Jokaiselle kurssilaiselle laadittiin henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutussuunnitelma. Kurssin ohjaajat saivat tuntumaa erilaisten viranomaisten kanssa toimimisesta sekä sen vaikeudesta. (Raportti jaksolta I.) Toisen jakson aikana kurssi-

laiset olivat jo tutustuneet toisiinsa hyvin ja ihmissuhdeongelmiakin ilmeni. Ensimmäiset työkokeilutkin saatiin käynnistettyä. Joittenkin nuorten kohdalla tosin todettiin, että he eivät vielä olleet valmiita työkokeiluihin. Taitoja täytyi vielä hioa tutussa ympäristössä. (Itsenäisen elämän hallintaan; raportti II jaksolta.) Kolmannen jakson aikana kurssin nuoret alkoivat yksilöllistyä omine harrastuksineen sekä kurssin ulkopuolisen toiminnan suhteen. Kurssin johdosta solmittiin myös yhteyksiä eri järjestöihin ja yhdistyksiin. (Raportti jaksolta III.) Neljännen ja viidennen jakson aikana kurssilaiset ryhmän yhteistoiminta alkoi sujua. Vierailut menivät hyvin, vaikka ohjaajilla olikin pelkoja nuorten käyttäytymisen suhteen. Taitoja oli kuitenkin harjoiteltu käymällä yhdessä esimerkiksi teatterissa. Joidenkin nuorten osalta työkokeilut jatkuivat vielä kurssin jälkeenkin. (Raportti jaksoilta IV ja V.)

4 Tutkimusongelmat

Oppimisvaikeuksisten ja erityisesti dysfaattisten nuorten elämänlaadusta on Suomessa tehty vain muutamia tutkimuksia (esim. Plym-Hamara & Tamminen 1991; Salonen 1991). Siksi onkin tarpeen selvittää, miten erityisnuorten asumisyksikkö Nuortentalon toiminta on vaikuttanut siellä asuvien nuorten itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen kehittymiseen. Se onkin ensimmäinen tutkimusongelma, jota tarkennetaan alaongelmien avulla. Niissä selviää nuorten oma näkemys toiminnallisista perusvalmiuksistaan sekä heidän ohjaajiensa ja vanhempiensa arviot. Toista tutkimusongelmaa käsitellään vertaamalla Nuortentalolla asumisaikaa sekä elämänhallintataitojen kehittymistä. Tutkimusongelmaa on tarkennettu alaongelmilla, joissa käsitellään nuorten ja ohjaajien näkökulmaa. Kolmannessa tutkimusongelmassa tarkastellaan nuorten subjektiivista elämänlaatua. Alaongelmissa on huomioitu nuorten, ohjaajien sekä vanhempien näkemykset. Neljännessä tutkimusongelmassa käsitellään Nuortentalon mahdollisuuksia tukea itsenäistyvää nuorta. Alaongelmissa on huomioitu ohjaajien sekä vanhempien arviot keinoista ja tavoista. Ensimmäistä ja toista tutkimusongelmaa käsitellään tulososuudessa yhdessä. Kolmatta ja neljättä tutkimusongelmaa tarkastellaan omina kokonaisuuksinaan.

1. Millaisia ovat dysfaattisten nuorten elämänhallintataidot?
 - 1.1 Miten nuoret itse kuvaavat elämänhallintataitojaan?
 - 1.2 Miten ohjaajat arvioivat dysfaattisten nuorten elämänhallintataitoja?
 - 1.3 Miten vanhemmat arvioivat dysfaattisten lastensa elämänhallintataitoja?

2. Millaiseksi koetaan Nuortentalossa asumisen vaikutus nuorten elämänhallintataitoihin?
 - 2.1 Miten nuorten arviot elämänhallintataidoistaan eroavat vertailtaessa Nuortentalossa asuttuihin vuosiin?
 - 2.2 Miten ohjaajat arvioivat nuorten elämänhallintataitojen kehitystä Nuortentalolla asuttujen vuosien aikana?

3. Millainen on dysfaattisten nuorten subjektiivinen elämänlaatu?
 - 3.1 Miten nuoret arvioivat omaa subjektiivista elämänlaatuaan?
 - 3.2 Miten ohjaajat arvioivat nuorten subjektiivista elämänlaatua?
 - 3.3 Miten vanhemmat arvioivat lapsensa subjektiivista elämänlaatua?

4. Miten Nuortentalo tukee siellä asuvia nuoria itsenäistymisessä?
 - 4.1 Miten ohjaajat tukevat nuorten itsenäistymistä?
 - 4.2 Miten vanhemmat kokevat Nuortentalon tukevan lapsensa itsenäistymistä?

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuksen kohteena olivat Nuortentalossa asuvat nuoret ja heidän elämänhallintataitonsa. Tutkimus toteutettiin syksyllä 2002 – talvella 2003. Siihen osallistujiksi valittiin Nuortentalossa tutkimusaikana asuneet nuoret, koska heidät oli helppo tavoittaa. Tutkimuksessa mukana olivat syksyllä 2002 – keväällä 2003 Nuortentalolla asuneet nuoret, Nuortentalon ohjaajat sekä nuorten vanhemmat. Nuoria oli yhteensä 16. Heistä naisia oli 5 ja miehiä 11. Iältään he olivat 16 – 23-vuotiaita. Nuorten syyt ja lääketieteelliset diagnoosit olivat hyvin yksilöllisiä. Yhdeksällä heistä oli kehitykselliseksi kielihäiriöksi määriteltävä diagnoosi. Ohjaajia oli Nuortentalossa tutkimusajankohtana seitsemän. Jokainen heistä vastasi heille osoitettuihin kyselylomakkeisiin. Ammatilliselta koulutukseltaan he olivat lähihoitajia, kirkon nuorisotyönohjaaja, diakoni – nuorisotyönohjaaja, sosionomi sekä sosiaaliohjaaja. Nuortentalolla he olivat työskenneleet kolmesta kuukaudesta kahteen ja puoleen vuoteen. Työtään Nuortentalon nuorten kanssa suurin osa ohjaajista kuvasi nuoren tukemiseksi selviytymään itsenäisesti arkielämään liittyvissä asioissa. He mainitsivat myös olevansa nuorelle luotto-, tukihenkilö, huoltaja sekä miehenmalli. Vanhemmista kyselyyn vastasi 8/16. Kaikki vastaajat olivat Nuortentalossa asuvien nuorten äitejä. Koonti tutkimukseen osallistuneista on taulukossa 3. Siinä ovat nuoret ja heidän vanhempansa eritelty nuorten Nuortentalolla asuttujen vuosien perusteen (1. – 3. vuosi) ja ohjaajat ilmoitettu kokonaisuutena.

TAULUKKO 3. Tutkimukseen osallistuneet nuoret ja heidän vanhempansa Nuortentalossa vietetyn ajan mukaan sekä heidän omaohjaajansa

Tutkimukseen osallistujat	1.vuoden asukkaat ja heidän vanhempansa	2.vuoden asukkaat ja heidän vanhempansa	3.vuoden asukkaat ja heidän vanhempansa	Yhteensä
	N	N	N	
Nuoret	7	6	3	16
Omaohjaajat	-	-	-	7
Vanhemmat	3	3	2	8

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusotteeksi on valittu kvantitatiivinen tutkimusote. Tarvittu aineisto on kokeemukseen ja asenteisiin perustuvaa. Tutkimus suoritettiin survey-tutkimuksena. Tutkimuksen näkökulmana on elämäntilanne, jota tarkastellaan retrospektiivisellä otteella. Elämäntilanne tutkimuksessa tarkastellaan elämän siirtymävaiheita, tärkeitä tapahtumia sekä kokemuksia (Scott & Alwin 1998, 103). Nuorten vastaukset kuvasivat heidän sen hetkisiä taitojaan ja asenteitaan. Menneisyyden näkökulma tuli esiin omaohjaajien sekä vanhempien vastauksissa, joissa he vertasivat nuorten taitojen kehitystä Nuortentalossa asumisaikana.

5.3 Tiedonhankintamenetelmä

Aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla kyselylomakkeilla (liitteet 1 – 3). Niihin vastattiin joko haastatteluissa tai itsenäisesti. Kyselylomakkeita oli kolme erilaista, jotka olivat suunnattu nuorille, heidän omaohjaajilleen ja vanhemmilleen käsitellen nuoren elämäntilantataitoja. Haastattelin itse nuoria, jotka olivat haastatteluajankohtana paikalla Nuortentalolla. Loput nuoret vastasivat lomakkeeseen itsenäisesti tai omaohjaaja kirjasi tarvittaessa heidän vastauksensa. Nuortentalon ohjaajat täyttivät heille tarkoitettuja lomakkeita itsenäisesti ja lähettivät ne minulle. Vanhemmille lähetettiin kyselylomakkeet Nuortentalon toimesta. Kysely uudistettiin vähäisen vastausmäärän vuoksi. Ensimmäisellä kerralla vastauksia tuli kolme. Toisella kerralla kyselyyn vastasi viisi vanhempaa lisää. Kyselyitä lähetettiin kaikkien nuorien omaisille (N = 16) ja kaikkiaan vastauksia saatiin kahdeksan.

Lomakkeiden laadinnassa käytettiin apuna Aution & Öhmanin (1994) kehitysvammaisten elämäntilantua kartoittaneen tutkimuksen kyselylomakkeita sekä Männyn (2000) ammatillisissa erityisoppilaitoksissa olleiden opiskelijoiden elämään liittyviä kyselylomakkeita. Nuorille suunnatun lomakkeen kysymyksiä kehiteltäessä otettiin huomioon nuorten kielelliset vaikeudet. Newell (1993, 104-105) käsittelee artikkelissaan kysymysten selkeyden merkitystä vastaajalle. Kysymysten tulisi hänen mukaansa olla yksiselitteisiä. Kysymyksissä tulisi myös käyttää yksinkertaisia sanoja ja lauseiden tulisi olla helposti ymmärrettäviä. Tehtäessä kysymyksiä pitää myös huomioida, kenelle kysymykset on suunnattu ja huomioida heidän sanastonsa. Kysymyksessä tu-

lee olla vain yksi kysymys. Kaksoiskysymyksiä tulee välttää niiden aiheuttamien sekavien vastauksien vuoksi. (emt., 105.) Kaksoiskysymyksiä vältin tietoisesti tehdessäni kyselylomaketta nuorille, koska dysfaatikon on erityisen vaikeaa ymmärtää monimutkaisia ja pitkiä kysymyksiä. Kaikkien kyselylomakkeiden strukturoidut osuudet koodattiin samalla tavoin, jotta niiden tietoja voitiin vertailla.

Nuorille suunnattu puolistrukturoitu haastattelu toteutettiin osaksi minun tekemiäni haastattelujen sekä Nuortentalon ohjaajien tekemien haastattelujen perusteella. Nuorille tarkoitettu kyselylomake oli tarpeen suorittaa haastatteluna, koska monella Nuortentalossa asuvalla on vaikeuksia tuottaa puhetta sekä esittää asiansa kirjallisessa muodossa. Haastattelutilanteessa pystyin auttamaan nuorta selvittämällä kysytyt asiat toisella tavoin, kuten myös ohjaajat auttaessaan nuorta lomakkeen täytössä. Hirsjärvi & Hurme (2000, 53) käsittelevät kielen huomioimisen merkitystä, kun on olemassa kommunikaatiovaikeuksia. Samasta syystä haastatteluja ei myöskään nauhoitettu, koska joittenkin nuorten puhe oli niin epäselvää, että siitä ei olisi saanut enää otetta jälkeen päin kuunneltaessa. Kirjoitin itse vastaukset kysymyslomakkeisiin haastattelun aikana. Nuorten lomakkeen kysymykset oli strukturoitu mahdollisimman monen kysymyksen osalta, jotta niihin vastaaminen oli helpompaa. Avoimet kysymykset tuottivatkin usealle vastaajista vaikeuksia.

Hirsjärvi & Hurme (2000, 53) korostavat esihaastattelun merkitystä. Tähän ei ollut mahdollisuutta. Nuortentalossa olevat ohjaajat tarkastivat nuorille tarkoitettua lomakkeen etukäteen, ja heidän tekemiensä huomautusten avulla tarkensin kysymyksiä tarkennettua. Omaohjaajille lähetettiin kyselylomake, johon jokainen ohjaaja vastasi itsenäisesti täyttäen jokaisesta ohjattavasta nuorestaan oman lomakkeen. Omaohjaajille ja vanhemmille tarkoitettua kyselyä kehitin samojen mainintojen avulla. Taustatietoja Nuortentalosta olin saanut myös osallistumalla luentoon Dysfaattisten nuorten elämänpäiväkirja. Luennolla oli puhumassa Nuortentalon esimies, Marjatta Laakso. Tein myös tutustumiskäynnin Nuortentalolle ennen kyselylomakkeiden tekoa.

5.4 Aineiston analysointi

Aineistoa käsiteltiin SPSS-ohjelmalla. Aineisto oli strukturoitujen kysymysten osalta yhtenäinen. Avointen kysymysten vastaukset on koodattu numeerisesti luokitellen ne aihepiireittäin. Nuorten nimet toimivat aineistoa yhdistävänä tekijänä. Jokaiselle osallistujalle selitettiin, että henkilötiedot ovat luottamuksellisia ja vain koodausta varten kerätty. Koodauksen avulla kyettiin helpommin kartoittamaan myös omaohjaajan roolia nuoren elämässä, koska vastaukset pystyttiin yhdistämään. Vanhempien vastauksia käsiteltiin analysoinnissa suuntaa antavina ja pienemmällä merkityksellä, koska palautusprosentti jäi alhaiseksi (50 %).

Aineiston kuvauksessa on käytetty frekvenssi- ja prosenttijakaumia sekä keskiarvoja ja hajontalukuja (taulukko 4). Nuorten elämänhallintataitojen eroja verrattiin ristiintaulukoimalla kyseessä olleet taidot sekä nuorten asumisvuodet Nuortentalolla. Nuoret asuivat tutkimusajankohtana Nuortentalolla ensimmäistä, toista tai kolmatta vuottaan, minkä mukaan heidän taitonsa on ristiintaulukoitu asumisvuosien perusteella. Vastauksia tutkimusongelmiin käsiteltiin ensimmäisen ja toisen ongelman osalta samassa alaluvussa. Nuorten, omaohjaajien sekä vanhempien vastauksia käsiteltiin aina rinnakkain samassa kappaleessa vastausten vertailun helpottamiseksi.

TAULUKKO 4. Aineiston analyysimenetelmät tutkimusongelmittain

Tutkimusongelmat	Analyysimenetelmät
1. Millaisia ovat dysfaattisten nuorten elämänhallintataidot?	Frekvenssit, keskihajonta ja prosentit
2. Millaiseksi koetaan Nuortentalossa asumisen vaikutus nuorten elämänhallintataitoihin?	Frekvenssit ja ristiintaulukointi
3. Millainen on dysfaattisten nuorten subjektiivinen elämänlaatu?	Frekvenssit, keskiarvo ja keskihajonta
4. Miten Nuortentalo tukee siellä asuvia nuoria itsenäistymisessä?	Frekvenssit

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Mittausten reliabiliteettia on parannettu kysymällä samoja teemoja kolmelta eri taholta. Vastauksien samankaltaisuuden perusteella voi päätellä niiden luotettavuuden. Tutkimuksessa käytettiin siis menetelmätriangulaatiota, jolla tarkoitetaan tässä yhteydessä usean tiedonkeruumenetelmän käyttämistä samassa tutkimuksessa.

Tutkimuksen luotettavuutta tukee se, että tarvittava tieto kerättiin usealta eri henkilöryhmältä. Haastatteluilla ja kysymyksillä mitattiin juuri sen hetkistä tilannetta. Kuten Hirsjärvi & Hurme (2000, 189) ihmisten käsitykset tietyistä asiasta voivat vaihdella hyvinkin lyhyellä aikavälillä. Tutkimukseni osalta on oletettavaa, että nuorten taidot ja myös asenteet sen myötä muuttuvat Nuortentalossa asutun ajan perusteella. Vastaavia tutkimustuloksia ei siis ole mahdollista saada tutkimusta uusittaessa. Erästä nuorta haastatellessani koin johdattelevani häntä liikaa vastauksiin. Kysely uusittiin siten, että hän vastasi kyselylomakkeeseen uudestaan itsenäisesti. Tutkimuksen luotettavuutta saatiin parannettua hänen vastauksiensa osalta ottaen huomioon puhutun kielen tuottamisen vaikeudet ja hyödyntäen hänen vahvuutensa kirjallisessa ilmaisussa. Nuorten vastausten osalta tutkimuksen validiteettia paransi myös ohjaajien tuki kyselyyn vastattaessa. He selvittivät tarvittaessa kysymyksen sisällön merkityksen nuorelle.

6 Tulokset

6.1 Dysfaattisten nuorten elämänhallintataidot ja niiden kehittyminen Nuortentalolla asumisaikana

Asuminen. Nuortentalolla asui syksyllä 2002 yhteensä 16 nuorta. Kolme heistä oli Nuortentalolla jo kolmatta vuottaan. Kuusi nuorta asui toista vuotta asumisyksikössä. Ensimmäistä vuottaan Nuortentalolla vietti seitsemän nuorta. Neljä nuorista asui yksin yksioössään. Asuntonsa toisen nuoren kanssa jakoi 12 nuorta. Suurin osa nuorista (N = 15) oli tyytyväinen asumismuotoonsa. Yksi ei ollut täysin tyytyväinen asumiseensa. Tulevaisuudessa kymmenen nuorta haluaisi asua omassa asunnossa itsenäisesti. Neljännnes haluaisi asua edelleen Nuortentalolla. Kaksi nuorista ilmoitti jonkin muun asumistavan olevan mahdollinen tulevaisuudessa. Muulla tavoin asumista oli määritelty vastaamalla en tiedä sekä toivomalla jonkinlaista asuinpaikkaa opiskeluun liittyen. Omaohjaajien mukaan puolet nuorista pystynee tulevaisuudessa asumaan itsenäisesti ja huolehtimaan omista asioistaan. Seitsemän nuoren arvioitiin tarvitsevan jonkinlaista päivittäistä tukea. Tuki määriteltiin joko kotipalvelun tueksi tai palvelutalossa asumiseksi. Kahdelle nuorelle todettiin tukimuodoksi riittävän kerran viikossa käyvä tukihenkilö, joka varmistaa elämisen sujumisen. Vanhempien vastauksien mukaan yleisin syy Nuortentalolla asumiseen oli itsenäisen elämän opettelu. Nuortentalo koettiin myös hyväksi ja turvalliseksi asuinpaikaksi opiskelun ajaksi. Nuortentalo oli valittu asuinpaikaksi, koska sen arvioitiin antavan parhaat edellytykset hyvälle ja itsenäiselle tulevaisuudelle. Vertaisryhmän positiivinen merkitys huomioitiin vastauksissa. Nuortentalolla nuoret tapasivat samassa elämäntilanteessa sekä samanlaisia vaikeuksia omaavia henkilöitä. Nuorien oma mielipide oli myös vaikuttanut asuinpaikan valintaan. Nuortentalo oli vanhempien mukaan turvallinen paikka, jossa oli saatavilla tarvittava tuki. Vanhemmista $\frac{3}{4}$ oli sitä mieltä, että heidän lapsensa pystyy tulevaisuudessa asumaan itsenäisesti. Kahden mielestä heidän lapsensa ei siihen pysty. Vanhemmista kolme uskoi lapsensa tarvitsevan tulevaisuudessa päivittäistä tukea asumiseen. Vastauksissa korostettiin myös itsenäisen asumisen olevan todella tulevaisuudessa tapahtuva asia, joka ei ole vielä ajankohtainen.

Toiminnalliset perusvalmiudet. Kotitöiden hallintaa mitattiin siivouksessa, ruuanlaitossa, pyykinpesussa ja sängynpetauksessa. Yhdessä tekeminen tarkoittaa joko huone-toverin tai ohjaajan kanssa yhdessä toimimista. Edellä mainitut askareet nuoret suorit-

tivat melko itsenäisesti. Kotitöitten hoitamiseen koki saavansa riittävästi apua 10 nuorista. Yksi nuorista ilmoitti avun saannin liian vähäiseksi. Kotitöissä ei tarvinnut lainkaan apua viisi nuorista. Asioimistaidoista nuoret ilmoittivat itsenäisimmin pystyvänsä huolehtimaan ruokakaupassa (N = 12), postissa (N = 10) ja vaatekaupassa käymisen (N = 9). Vaikeimmaksi itsenäiseksi toiminnaksi osoittautui virastoissa asioimisen. Vain yksi henkilö ilmoitti kykenevänsä siihen. Virastoasiat hoidettiinkin (N = 13) yleisimmin yhdessä jonkun muun kanssa. Joku muu oli nimetty Nuortentalon henkilökunnaksi tai vanhemmiksi. Pankki ja virastoasioiden hoitoon ei osallistunut lainkaan kaksi nuorista. Nuorten selviytymistä toiminnallisista perusvalmiuksista voi tarkastella taulukosta 5. Ristiintaulukoimalla nuorten asioimistaitojen itsenäisyys ja asumisvuodet Nuortentalolla ei asumisajalla ole merkitystä hallinnassa olevien taitojen jakautumisessa (liite 4, taulukko 10).

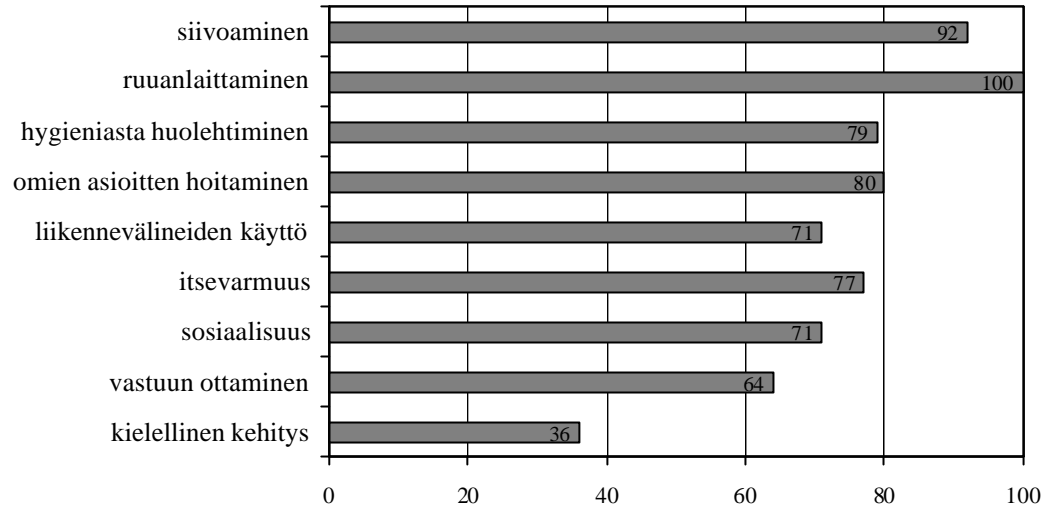
TAULUKKO 5. Nuorten toiminnalliset perusvalmiudet, frekvenssit

Toiminnallisista perusvalmiuksista suoriutuminen					
Toiminnalliset perusvalmiudet	Itse	Yhdessä	Ei tee lainkaan	Joskus itse/ yhdessä	Yhteensä N
Siivous	11	5	-	-	16
Ruuanlaitto	11	3	1	1	16
Pyykinpesu	14	1	1	-	16
Sängyn petaus	15	4	1	-	16
Ruokakauppa	12	4	-	-	16
Vaatekauppa	9	7	-	-	16
Posti	10	1	4	-	15
Pankki	8	6	2	-	16
Apteekki	8	7	1	-	16
Terveyskeskus	6	9	1	-	16
Virastot	1	13	2	-	16

Rahan hallinta. Nuoret arvioivat omaa rahankäyttöään käytössä olevan rahan määrän, riittävyyden ja hallinnan avulla. Kysymykseen käytössä olevasta rahasummasta vastasi puolet nuorista. Keskimääräiseksi käyttörahaksi kuukaudessa tuli vastausten perusteella 292 euroa. Vastausten keskihajonta oli suuri ($s = 131.6$). Käytössään olevan rahan ilmoitti riittävän 13 nuorista. Käytössä oleva raha ei riittänyt kolmella nuorista heidän menoihinsa. Rahankäytön ilmoitti hallitsevansa $\frac{3}{4}$ nuorista. Kolme nuorista ilmoitti jonkun neuvovan tai auttavan rahankäytössä. Yksi vastasi päättävänsä toisinaan itse

rahankäytöstä. Toisinaan taas joku auttoi häntä. Neuvojaksi ja auttajaksi nimettiin Nuortentalon henkilökunta sekä vanhemmat. Nuorista, jotka olivat vastanneet hallitsevansa rahaa itse, viisi oli lisännyt vastaukseen sen, että tarvittaessa ja isompien ostosten ollessa kyseessä, he neuvottelevat rahankäytöstä jonkun muun kanssa. Omaohjaajien mukaan seitsemän nuorista hallitsee rahankäytön ja kolme melko hyvin. Heidän mukaansa rahan merkitys ei ole selvillä kuudella nuorista. Vanhemmista puolet oli sitä mieltä, että heidän lapsensa käyttää järkevästi rahaa. Neljä vanhemmista epäili rahan hallintataittoa.

Omaohjaajien ja vanhempien käsityksiä nuorten taidoista. Omaohjaajat vertasivat ohjattavinaan olevien nuorten taitoja siihen, mitä ne olivat nuorten tullessa Nuortentalolle. Nuorten kehitystä arvioitiin siivoustaidoissa, ruuanlaittotaidossa, hygieniasta huolehtimisessa, omien asioiden hoitamisessa, joihin kuului esimerkiksi lomakkeiden täyttö sekä pankkiasioiden hoitaminen, liikennevälineiden käyttö, itsevarmuus, sosiaalisuus, vastuunottaminen sekä kielellinen kehitys. Eniten kehitystä oli tapahtunut siivoustaidoissa ja ruuanlaittotaidoissa. Taitojen kehittymiseen huomioitiin jo ennen Nuortentalolle tuloa olemassa olleet taidot sekä niiden kehittyminen. Taitojen olemassa olo ja kehitys on ilmoitettu prosentuaalisena jakaumana kuviossa 3. Taitojen kehittymistä verrattiin myös Nuortentalossa asuttuun aikaan ristiintaulukoimalla ne (liite 5, taulukko 11). Ensimmäisen vuoden asukkailla olivat eniten kehittyneet toiminnalliset perusvalmiudet. Samoin myös omista asioista oli opittu huolehtimaan hieman paremmin kuin ennen asumisyksikköön muuttoa. Toisen vuoden asukkailla oli jo enemmän tapahtunut kehitystä itsevarmuudessa ja sosiaalisuudessaakin. Kolmannen vuoden asukkailla oli tapahtunut kehitystä kaikissa muissa osa-alueissa paitsi kielellisessä kehityksessä. Kysytyt taidot olivat saattaneet olla olemassa jo ennen asumisyksikköön tuloa. Eniten (N = 7) vanhemmat toivoivat lastensa oppivan Nuortentalolla itsenäisyyttä. He toivoivat nuorten oppivan huolehtimaan itsestään (N = 4) sekä sosiaalisten taitojen lisääntyvän (N = 4).

KUVIO 3. Nuortentalossa asuvien nuorten (N = 13 – 15) elämännhallintataidot omaohjaajien arvioimina (%)

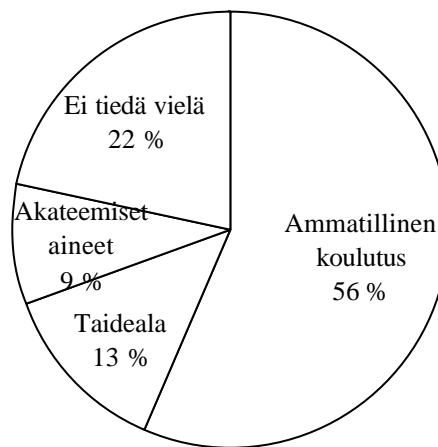
Liikennevälineiden käyttäminen. Nuortentalossa asuvista nuorista kaikki käyttivät julkisia liikennevälineitä (N = 16). Jokaisen vastanneen mielestä oli liikennevälineitä helppo käyttää. Nuorista kymmenen ilmoitti oppineensa liikennevälineiden käytön jo lapsena. Koulumatkoja oli kuljettu yleisillä liikennevälineillä ja taito opittu kotona. Nuortentalolla oli yhdessä ohjaajien kanssa harjoitellut liikennevälineiden käyttöä seitsemän nuorista. Yksi nuori vastasi, ettei tiedä, missä on oppinut kulkemaan yleisillä liikennevälineillä.

Opiskelu. Nuorista suurin osa (N = 12) opiskeli Aura-instituutissa Turussa. Kaarinan sosiaalialan oppilaitoksessa opiskeli kolme nuorista. Turun ammattiopiston säätioössä opiskeli yksi. Valmentavissa opinnoissa oli kuusi nuorta. Kolme ilmoitti opiskelulinjakseen ammattiin johtavan koulutuksen. Jakaumat on esitetty taulukossa 6.

TAULUKKO 6. Nuortentalossa asuneiden opiskelupaikat ja -muodot, frekvenssit

Opiskeluyksikkö	Opiskelulinja		Yhteensä (N)
	Valmentava koulutus	Ammattiin johtava koulutus	
Aura-instituutti	3	2	12
Kaarinan sosiaali- ja terveys- alan oppilaitos	3	-	3
Turun ammattiopistosäätiö		1	1
Yhteensä	6	3	16

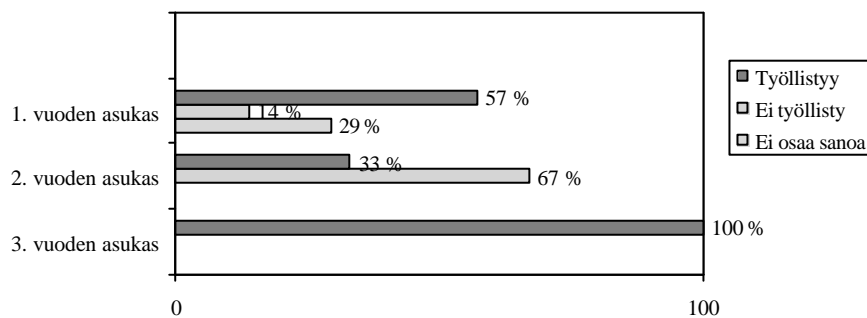
Opiskelusta piti suurin osa vastanneista (N = 14). Opiskelu ei ollut aina mieluisaa kahden nuoren mielestä. Nuorten ammatillisia haaveita kysyttäessä nuoret vastasivat useita ammatteja. Konkreettinen ammatti sisältyi 56 % vastauksista. Konkreettisella ammatilla tarkoitetaan esimerkiksi ammattikoulussa opiskeltua alaa. Taidealaan liittyvän ammatti ilmoitettiin 13 % vastauksista. Yliopistossa opiskeltava ala esiintyi 9 % vastauksista. Nuorten vastauksista ilmeni, että 22 % nuorista ei vielä tiennyt, mikä ammatti kiinnostaisi häntä tai vaihtoehtoja oli monia mielessä (kuvio 4).

KUVIO 4. Nuorten ammatillinen kiinnostuneisuus (%)

Tulevassa työssään uskoi selviävänsä puolet nuorista. Omasta selviytymisestään ei ollut varma seitsemän nuorista. Kysymykseen ei vastannut yksi nuorista. Omaohjaajien mukaan $\frac{3}{4}$ nuorista selviää hyvin opiskelussaan. Heikommin menestyviä nuoria oli kaksi. Ohjaajien vastauksissa nuorta kerrottiin tuettavan opiskelussaan omaohjaajan taholta kannustamalla (N = 8), kyselemällä koulupäivästä (N = 6) sekä suunnittele-

malla yhdessä nuoren kanssa hänen tulevaa opiskeluaan (N = 3). Puolet nuorista arvioitiin sijoittuvan työmarkkinoilla jonkinlaiseen tuettuun työhön. Kaksi nuorista ilmoitettiin kykeneviksi normaaliin työsuhteeseen. Viiden nuoren kohdalla ei uskottu työllistymiseen. Kahden nuoren kohdalla ei kysymykseen oltu vastattu. Ristiintaulukolla nuorten asumisajan Nuortentalolla sekä omaohjaajien vastaukset nuorten mahdollisuuksista työmarkkinoilla saatiin tulos, jonka mukaan Nuortentalolla asumisaika vaikuttaa työhön sijoittumiseen (liite 6, taulukko 12). Jokaisen kolmannen vuoden asujan kohdalla työllistymisen, tavalla tai toisella, uskottiin olevan mahdollista. Kuviossa 5 on tulokset esitetty graafisesti prosenttijakaumien mukaan. Vanhempien (N = 7) vastausten mukaan he olivat tyytyväisiä lastensa opiskelupaikkaan. Opiskeluun oltiin tyytyväisiä, koska opinnot edistyivät hyvin, ja oppilaiden yksilöllisyys huomioitiin. Vanhemmat (N = 4) toivoivat nykyisen opiskelun johtavan tulevan opiskelupaikan löytämiseen. Toisena ajatuksena vanhemmilla (N = 3) oli toive opiskelun johtamisesta työpaikan saantiin tulevaisuudessa. Vanhemmista kolme uskoi lapsensa työllistyvän tulevaisuudessa. Saman verran ei siihen uskonut. Kaksi vanhemmista ei osannut vastata kysymykseen.

KUVIO 5. Omaohjaajien arviot nuorten sijoittumisesta työmarkkinoille Nuortentalolla asuttujen vuosien perusteella

6.2 Nuortentalon nuorten subjektiivinen elämänlaatu

Harrastukset. Suosituimmiksi vapaa-ajantoiminnoiksi nuoret vastasivat television ja videoiden katselun (N = 14) sekä musiikin kuuntelun (N = 14). Näitä he harrastivat usein. Elokuvilla (N = 14) ja hampurilaisella tai pitsalla käyminen (N = 13) kuuluivat suosituimpiin vapaa-ajanviettopoihin, kun vastattiin, mitä harrastetaan toisinaan. Kerhoissa käymiseen (N = 14) sekä yökerhoissa käymiseen (N = 13) vastattiin yleisimmin, ettei niissä käydä lainkaan. Muut-kohtaan vastattiin liikunnallisia harrastuksia, tietokoneen käyttö, soittaminen, imitointi ja kirjoittaminen. Tarkemmat tulokset ovat taulukossa 7. Nuorilta kysyttäessä, kenen kanssa he yleensä lähtevät harrastuksiinsa, vastasivat he useita vaihtoehtoja. Yleisimmin (N = 11) vastattiin harrastustoimintoihin mentävän ystävien kanssa. Yksinkin harrastuksensa parissa viihtyviä nuoria oli vastausten mukaan kuusi. Perhe (N = 2) ja ohjaajat (N = 4) olivat joillakin nuorista mukana harrastuksissa. Harrastukset olivat lisääntyneet Nuortentaloon tulon jälkeen puolella nuorista.

TAULUKKO 7. Nuortentalon nuorten vapaa-ajanviettotavat, frekvenssit

Vapaa-ajanviettotavat	Nuorten vapaa-ajantoiminnan määrä			Yhteensä N
	Joskus	Usein	Ei tee lainkaan	
Luonnossa liikkuminen	9	4	3	16
Kaupungilla käyminen	10	6	-	16
Pyöräileminen	4	6	6	16
Uiminen	9	3	4	16
Kerhossa käyminen	-	2	14	16
Yökerhoissa käyminen	3	-	13	16
Kirjastossa käyminen	5	2	9	16
Elokuvilla käyminen	14	2	-	16
Hampurilaisella/ pitsalla käyminen	13	2	1	16
Käsitöiden tekeminen	4	6	6	16
Television / videoiden kat- sominen	2	14	-	16
Musiikin kuuntelu	1	14	1	16
Kirjojen / lehtien lukeminen	8	5	3	16
Muuta	2	6	2	10

Sosiaaliset suhteet. Ystäviä nuorilla oli lähes jokaisella (N = 15). Muita kuin Nuortentalon kautta tulleita ystäviä ilmoitti olevan yhdellätoista nuorella. Ystävien kanssa nuoret viettivät vapaa-aikaansa yleisimmin kaupungilla, hengailivat, kävivät elokuvissa, juttelivat ja ilmoitettiin, että ollaan vaan. Suurin osa nuorista ei tuntenut itseään yksinäiseksi (N = 10). Neljännes nuorista myöskin seurusteli ja suunnitteli myös kumppanin kanssa yhteen muuttamista. Vanhempiin nuoret ilmoittivat olevan hyvät suhteet. Äitiin suhteet olivat paremmat (N = 11) kuin isään (N = 7). Vanhemmista $\frac{3}{4}$ ilmoitti suhteet lapsiinsa olevan hyvät. Muut ($\frac{1}{4}$) kertoivat niiden olevan melko hyvät. Omaohjaajien mukaan kymmenellä nuorella oli ystäviä. Ystäviä ei ollut lainkaan $\frac{1}{4}$ nuorista ja kahden nuoren kohdalla vastattiin, ettei ohjaajalla ole tietoa nuoren ystäväistä. Ohjaajien mukaan nuorilla oli ystäviä sekä Nuortentalolta että kotiseudultaan. Ystävät olivat ohjaajien mukaan yleisimmin Nuortentalolta (N = 9). Kotipaikkakunnalla ilmoitettiin neljällä nuorella olevan ystäviä. Vanhempien (N = 7) mukaan heidän lapsillaan oli ystäviä. Vain yksi vanhemmista ilmoitti, että nuorella ei ole ystäviä. Vanhemmat vastasivat samalla tavoin myös kysymykseen, oliko lapsella ystäviä ennen Nuortentaloon muuttoa.

Emotionaalinen hyvinvointi. Nuorten emotionaalista elämänlaatua kuvattiin seitsemällä eri adjektiiviparilla, joita olivat mukava - epämukava, onnellinen - onneton, helppo - vaikea, kiinnostava - ikävä, turvallinen - turvaton, jännittävä - tavallinen ja seurallinen - yksinäinen. Vastausvaihtoehdot oli kuvattu Likertin 5-portaisella järjestysasteikolla, jonka ulottuvuuden positiivinen pää saa arvon 1 ja negatiivinen pää arvon 5. Jakaumat on tulkittu keskiarvonsa mukaan. Vastauksien mukaan nuoret kokivat elämänsä melko turvalliseksi (ka = 1,7), mukavaksi (ka = 1,8) sekä kiinnostavaksi (ka = 1,8). Suurimmat negatiiviset arvot saivat elämän tavallisuus (ka = 3) sekä vaikeus (ka = 2,4) (taulukko 8).

TAULUKKO 8. Nuorten (N = 16) emotionaalinen hyvinvointi, jakaumat, keskiarvot (ka) ja keskihajonnat (s)

Elämää kuvaavat muuttajat	Nuorten vastausten jakauma emotionaalisesta hyvinvoinnista Asteikolla 1 – 5						ka	S
	1	2	3	4	5			
Mukava	7	5	4	-	-	Epämukava	1.8	.83
Onnellinen	4	5	7	-	-	Onneton	2.2	.83
Helppo	4	4	6	2	-	Vaikea	2.4	1.00
Kiinnostava	8	3	5	-	-	Ikävä	1.8	.91
Turvallinen	9	3	4	-	-	Turvaton	1.7	.87
Jännittävä	2	3	5	5	1	Tavallinen	3	1.15
Seurallinen	7	4	4	1	-	Yksinäinen	1.9	1.00

Hyvin tehdyistä asioista koki saavansa kiitosta 14 nuorista. Menestyessään nuoret uskoivat sen johtuvan omista kyvyistä ja teoista viisi tai onnesta (N = 5). pärjäämiseen muiden ansiosta uskoi kolme nuorta. Epäonnistumista pelkää joskus $\frac{3}{4}$ nuorista. Useimmiten onnelliseksi itsensä tunsii seitsemän nuorta. Loput (N = 9) vastasivat olevansa ainakin joskus onnellisia. Omaohjaajien mukaan 11 nuorista oli onnellisia. Onnettomaksi mainittiin kaksi. Kolmesta nuoresta ei omaohjaajalla ollut tietoa. Yleisimmin vanhemmat ilmoittivat lapsensa olevan onnellisia, vaikka he eivät sitä aina olisi-kaan. Onnettomaksi lastaan ei nimennyt ketään vanhemmista. Nuoret uskoivat myös pärjäävänsä elämässä (N = 13). He olivat myös sitä mieltä, että muutkin ihmiset luot-tavat heidän pärjäävän elämässä. Vanhemmatkin uskoivat lapsensa pärjäävän elämässä (N = 5). Menestymisen perusteluksi mainittiin nuoren rohkeus sekä vahva tahto.

Vammatietoisuus. Vammatietoisuutta mitattiin tietoisuudella syistä, miksi nuori asuu Nuortentalolla sekä kysymällä, vaikuttaako nuoren opiskeluun sama syy kuin Nuortentalolla asumiseen. Nuoret ilmoittivat Nuortentalolla asumisen yleisimmäksi syyksi itsenäisen elämän opettelun (N = 8) sekä opiskelun vuoksi tarvittavan asunnon (N = 5). Mitään syytä asumiselle ei osannut antaa kaksi nuorista. Nuorista 12 ilmoitti henki-lökohtaisten vaikeuksiensa vaikuttavan myös hänen opiskeluvaihtoihinsa.

6.3 Itsenäistymisen tukeminen Nuortentalossa

Nuortentalon ohjaajien kuvaukset roolistaan ohjattaviensa elämässä sekä heidän taidoistaan. Omaohjaaja rooli ohjattaviensa elämässä kuvattiin eniten asioiden hoidossa auttajaksi ja edunvalvojaksi. Vanhempien näkemys oli samanlainen. Heidän mukaansa omaohjaaja koettiin hyvin tärkeäksi ja turvalliseksi henkilöksi lastensa elämässä. Toiseksi eniten omaohjaajien vastauksissa mainittiin merkitys henkilönä, jolle voi kertoa asioistaan ja jonka kanssa voi keskustella asioistaan. Roolia kuvattiin myös ystävänä olemiseksi. Ohjaajien rooliin vaikutti myös tuettavansa yksilölliset vaikeudet, jotka liittyivät heidän diagnoosiinsa. Nuoren vaikeuksia kuvattiin yleisimmin (N = 9) kielellisiin vaikeuksiin liittyviksi. Tällaisia vaikeuksia olivat muun muassa sanan löytämisen ja ymmärtämisen vaikeus sekä kirjoittamiseen ja lukemiseen liittyvät vaikeudet. Kyseiset vaikeudet liitettiin myös sosiaalisten tilanteiden hallintavaikeuksiin. Toiseksi eniten (N = 6) vaikeuksia nuorilla oli omaohjaajiensa mukaan arkipäiväntaitojen eli tässä tutkimuksessa käytetyn termin, toiminnalliset perusvalmiudet, liittyvässä toiminnassa.

Nuortentalon merkitys itsenäisen elämän tukijana. Omaohjaajien vastausten (N = 15) mukaan Nuortentalo paransi ohjattavana olleen nuoren mahdollisuuksia itsenäiseen elämään. Eniten (N = 8) vastattiin toiminnan tukevan nuoren arkiasioista huolehtimisen ja vastuunottamisen kehittymistä. Itseluottamuksen, itsetunnon ja sosiaalistaitojen kehittyminen oli toiseksi yleisin vastaus (N = 5). Tuen ja kannustuksen merkitys mainittiin kahdessa vastauksessa. Omaohjaajat kuvittelivat ohjattavansa elämää 10 vuoden kuluttua. Vastaukset sisälsivät aivan tavallisen elämän elementit. Suurin osa niistä käsitteli työntekoa (N = 11) ja asumista (N = 10). Vanhempien vastaukset käsitelivät samoja asioita. Lisäksi omaohjaajien (N = 5) vastauksissa esiintyi toive siitä, että 10 vuoden kuluttua nuori olisi onnellinen. Positiivinen asenne nuoriin esiintyi myös, kun omaohjaajat saivat halutessaan kertoa jotain lisää ohjattavana olevasta nuorestaan. Neljänneksessä vastauksista kerrottiin ohjattavan olevan reipas, nuori ihminen. Vanhemmista seitsemän vastasi nuorten taitojen yleisesti lisääntyneen Nuortentalossa asumisaikana. Yksi vastaus puuttui. Vanhempien (N = 8) mukaan Nuortentalossa asuessa nuorille oli eniten lisääntyneet arkiasioiden hoitoon liittyvät taidot. Vastauksiensa mukaan (N = 5) nuoret olivat joutuneet myös itse ottamaan vastuuta elämästään aikaisempaa enemmän.

Vanhempien näkemys Nuortentalon toiminnasta. Kaikki vastanneista (N = 7) vanhemmista sai mielestään riittävästi tukea ja tietoa lapsestaan koskevista asioista Nuortentalolta. Yksi vanhemmista toivoi hieman enemmän pidettävän yhteyttä vanhempiin. Toisaalta todettiin (N = 1) myös, että yhteyttä voisi pitää enemmän itsekin. Nuortentalon kehittämisideoita tuli muutama (N = 3). Parempia harrastustiloja kaivattiin nuorille. Ohjaajien vaihtuvuuden toivottiin muodostuvan pienemmäksi. Ehdotettiin myös tukitaloa, jossa asuisi jo itsenäistyneempiä nuoria. Tukitoimet saataisiin tällöin pienemmiksi ja samalla kustannukset matalammiksi. Nuortentalon toimintaa keuhuttiin (N = 1) sekä henkilökuntaa kiitettiin (N = 1) toiminnastaan.

7 Tulosten tarkastelu

Tutkimuksessa etsittiin vastausta siihen, miten asumisyksikkö Nuortentalo tukee dysfaattisten nuorten itsenäistymistä. Ongelmaa käsiteltiin nuorten, ohjaajien sekä vanhempien näkökulmasta. Tarkastelun viitekehyksenä oli elämänlaatua ja mittauskohteena olivat elämönhallintataidot. Elämänlaatu jaettiin objektiivisiin ja subjektiivisiin taitoihin ja tuntemuksiin. Näkökulmana oli myös elämänkulku, jota tarkasteltiin nuoruusiän haasteiden mukaan. Ulkomaalaisiin tutkimustuloksien hyödyntäminen on ollut hankalaa, koska eri maissa käytetään oppimisvaikeuksia kuvaavia sanoja eri merkityksissä (Spekman, Herman & Vogel 1992, 61).

Nuortentalossa asuvien nuorten objektiiviset ja subjektiiviset elämönhallintataidot tai niiden puutteet tulivat selkeimmin esiin omaohjaajien vastauksissa. Niissä he kuvasivat ohjattavansa vaikeuksia sekä nuoren taitojen kehittymistä Nuortentalossa olo aikana. Elämönhallintataidot määrittyivät tässä tutkimuksessa sekä objektiivisiin että subjektiiviseen elämänlaatuun seuraavasti. Objektiivisen elämönhallinnan osalta toiminnalliset perusvalmiudet, jotka määriteltiin ruuanlaittotaideksi, siivoustaidoksi ja henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimiseksi. Nuorten taitoja käsiteltiin myös virastoasioiden hoidossa, laskujen maksamisessa sekä yleisesti raha-asioista huolehtimisessa. Subjektiiivisten elämönhallintataitojen kehitystä kuvailtiin itseluottamuksen, itsetunnon ja vuorovaikutustaitojen kautta. Sosiaalisten taitojen kehittymistä käsiteltiin monen nuoren kohdalla positiivisen kehityksen näkökulmasta. Vastauksissa huomioitiin myös rohkaiseminen itsensä toteuttamiseen vapaa-ajan harrastuksissa Nuortentalon ulkopuolella. Nuoria oli opastettu myös tietoisuuteen yhteiskunnan vaatimista käytöstavoista sekä yleisemmin käytöstavoista. Ohjaajien vastauksissa oli myös huomioitu nuorten vastuunottokyky. Elämönhallintataitojen koonti on taulukossa 9.

TAULUKKO 9. Nuortentalossa opeteltavia elämänhallintataitoja omaohjaajien vastauksissa

OBJEKTIIVINEN ELÄMÄNLAATU	SUBJEKTIIVINEN ELÄMÄNLAATU
Toiminnalliset perusvalmiudet - Ruuanlaittotaito - Siivoustaito - Henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen - Virastoasioiden hoitaminen - Laskujen maksaminen - Raha-asioista huolehtiminen	- Itseluottamus - Itsetunto - Sosiaalisten taitojen kehittäminen - Käytöstavat - Yhteiskunnan normit käyttäytymisessä - Vastuu omasta toiminnasta - Itsenäistyminen - Uskallus pyytää apua tarvittaessa - Uskallus toteuttaa itseään vapaa-aikana yhteisössä

Nuorten vastauksista ilmenivät heidän omat arvionsa taidoistaan sekä tunteensa elämässä selviämisestä. Melkein kaikki nuorista olivat täysin tyytyväisiä Nuortentalossa asumiseen. Yli puolella nuorista on tulevaisuudessa tavoitteena asua itsenäisesti. Omaohjaajat arvioivat lähes samalla tavoin nuorten mahdollisuuksia itsenäiseen asumiseen tulevaisuudessa. Vanhempien mukaan $\frac{3}{4}$ osaa nuorista olisi siihen kykeneviä, mutta vähäisen vastausprosentin (50 %) vuoksi tulosta ei voi pitää täysin luotettavana. Heidän mukaansa tasan puolella nuorista on siihen edellytykset. Tukihenkilön merkittävyyttä jokapäiväisten asioiden sujumisessa korostettiin ohjaajien sekä vanhempien vastauksissa. Tukihenkilö olisi siis monelle nuorelle itsenäisen elämän ja yhteiskunnallisen integraation mahdollistaja.

Vastauksista ilmeni, että kotitöiden tekeminen oli nuorten oman arvion mukaan heillä hallinnassa, kuten myös erilaisissa liikkeissä asiointi. Eniten hankaluuksia nuorille tuottivat virastoasioiden hoitaminen sekä rahan käsittely. Spekman ym. (1992, 162) mainitsevatkin akateemisten taitojen merkitykseen nyky-yhteiskunnassa suoriutumisen erääksi ehdoksi. Tällaisten taitojen puuttuminen voikin aiheuttaa oppimisvaikeuksisille henkilöille ylimääräistä painetta. Ohjaajien mukaan kotitöiden hoitamisessa ja asiointissa oli tapahtunut huomattavaa kehitystä Nuortentaloon muuton jälkeen. Aivan kaikkien nuorten kohdalla kehitystä ei ollut tapahtunut. Siihen oli syynä muun muassa liikunnalliset rajoitteet ja sairaudet, jotka estivät itsenäisen liikkumisen. Edellä mainituilla nuorilla on kuitenkin mahdollisuus tuetusti toimia itsenäisesti ohjaajan tuella. Nuorten toiminnallisia perusvalmiuksia en pystynyt vertaamaan keskenään, koska en ollut huomionnut kyselylomakkeessa sitä, että asioita tehdään yhdessä huonetoverin

kanssa. Vertaamista ei siis voinut suorittaa, koska täysin itsenäiset taidot saattoivat olla olemassa, mutta kotityöt jaettiin tasan.

Opiskelun kokivat mieluisaksi suurin osa nuorista. Monella nuorista oli tavoitteena hyvin konkreettinen ammatti, kuten kokki. Suuren prosenttiosuuden ammattia käsittelevistä vastauksista saivat taideala ja yliopistoaineet. Kyseiset vastaukset olivat kuitenkin keskittyneet muutaman henkilön kohdalle, joilla oli useampia näihin aloihin liittyviä haaveita. Taideala oli muutamien nuorten kohdalla merkitty vastauksiin myös silloin, kun se liittyi heidän vahvuuksiinsa ja harrastuksiinsa. Epärealistisimpiin vastauksiin, nuorten lähtökohdat tietäen, näytti vaikuttavan vammautumisaikajankohta, joka oli vielä hyvin lähellä sekä sairauden tai vamman laatu. Nuoria tuetaan ohjaajien taholta oman alan löytämisessä. Ohjaajat muun muassa keskustelevat tästä aiheesta nuorten kanssa, kuten myös yleisesti koulupäivän tapahtumista. Omaan työllistymiseensäkin luotti puolet nuorista. Tukitoimin tai täysin normaalisti työllistymisen omaohjaajat arvioivat 11 nuoren kohdalla mahdolliseksi.

Vapaa-ajanviettotavoista suosituimpia olivat television katselu ja musiikin kuuntelu. Harrastukset olivatkin lisääntyneetkin puolella nuorista Nuortentaloon tulon jälkeen. Vapaa-aikaa vietettiin myös ystävien parissa. Ystävien olemassa olo sekä vertaisryhmään kuulumisen onkin todettu tutkimuksissa menestyksekkään elämän saavuttamisen erääksi tekijäksi (Werner 1993, 31). Nuorten vapaa-ajanviettotavat olivat vastaavanlaisia (esim. Salonen 1991; Plym-Hamara & Tamminen 1991; Ekholm & Katajisto-Orblin 2000) kuin muiden oppimisvaikeuksisia nuoria käsittelevien tutkimusten tulokset. Nuoret katsoivat paljon televisiota sekä kuuntelivat musiikkia. Ryhmämuotoinen toiminta oli vähäistä. Omaohjaajat arvioivat nuorten ystävien määrää vähäisemmäksi, mitä nuoret itse. Toisaalta ystävää on vaikea määrittää merkitykseltään ja jokaisella itsellään on subjektiivinen näkemys ja kokemus ystävästä. Dienerin ja Fujitan (1995, 933) mukaan tietyt luonteenpiirteet, kuten itseluottamus ja tarmokkuus, vaikuttavat yksilön tunteeseen hyvinvointiin. Tärkeimpiä voimavaroja ovat sosiaaliset taidot. Dienerin ja Fujitan mukaan esimerkiksi perheeltä saatu tuki ennustaa nuorelle tulevaisuudessa tyytyväisyyttä elämäänsä. Suhteet vanhempiin olivat suurimmalla osalla nuorista hyvät. Nykyisen elämänsä nuoret kokivat turvalliseksi, mutta helpoksi sitä ei kuvailtu. Heidän elämäänsä vaikeuttaa todennäköisesti heidän vammansa tai häiriönsä, jonka kanssa selviäminen ei aina ole helppoa. Menestymisen Enemmistö

nuorista uskoi johtuvan omista kyvyistä ja teoista. Jokainen nuorista koki olevansa onnellinen ainakin joskus. Omaohjaajien vastaukset poikkesivat jonkin verran nuorten omasta näkemyksestä. Heidän mielestään kaikki nuoret eivät olleet onnellisia. Osan nuorista kerrottiin olevan masentuneita, joten voi olla, että ohjaajat määrittivät tällaiset henkilöt masentuneiksi. Nuoret itse uskoivat myös elämässä pärjäämiseensä, joten itseluottamusta heistä löytyi.

Nuorten vastauksien perusteella arvioitiin heidän elämänhallintaansa liittyviä taitoja. Niiden perusteella päätelin yleisesti yhteiskunnassamme vallalla olevien vaatimusten toteutumista ja mahdollisuuksia liittyä yhteisöön sen täysivaltaisena jäsenenä. Ohjaajien arviot asukkaiden taidoista ovat objektiivista elämänlaatua mittaavia ja näkemyksenä heillä on yhteiskunnassa vallalla olevat standardit. Niitä he pystyvät arvioimaan luotettavasti. Nuorten subjektiivista hyvinvointia he pystyvät vain arvailemaan. Todellisia asiantuntijoita siihen ovat nuoret itse. Vanhempien arvioissa ovat samat lähtökohdat kuin omaohjaajien. Heidän arvioissaan tosin vaikuttavat lisäksi emotionaaliset siteet nuoreen. Tutkimuksen perusteella näenkin Nuortentalon merkityksen pysäkinä, jossa mietitään, mitä oikeastaan halutaan elämältä ja mihin taidot riittävät. Samalla harjoitellaan ja vahvistetaan jo olemassa olevia elämänhallintataitoja, jotta pystytään jatkamaan kohti elämälle asetettuja tavoitteita ja haasteita. Tutkimuksessa mukana olleista vanhemmista, muutama totesi, että heidän lapsensa eivät ole vielä valmiita itsenäiseen elämään. Tämä vastaa tutkimustulosta, jonka mukaan oppimisvaikeuksiset nuoret kehittyvät muita hitaammin ja ovat siksi pitempään riippuvaisia vanhempiensa tuesta (Spekman ym.1992, 166). Nuortentalossa nuoret joutuvatkin ottamaan itsestään enemmän vastuuta kuin kotona asuessaan, mutta heillä on vielä suojaverkko, johon tukeutua: ohjaajat. Vanhempien mukaan itsenäistymistä ja irtautumista olikin jo tapahtunut. Tutkimuksissa (esim. Spekman 1992, 167; Werner 1993, 33) korostetaan tukijan roolin merkitystä oppimisvaikeuksisen nuoren elämässä .

Meriläinen (1997, 2) määrittelee elämässä pärjääviksi yksilöiksi nuoret, jotka ovat tietoisia omasta elämästään, sen tapahtumista sekä omista taidoistaan selvitä. Tässä tutkimuksessa mukana olleet nuoret olivat tietoisia syistä, miksi he asuivat ja kävivät erilaista koulua kuin muut samanikäiset. Osalla heistä oli selkeä näkemys omista erityistaidoistaan, esimerkiksi tietotekniikan hallinta, joita aikoi hyödyntää tulevaisuudessa ammatillisestikin. Nuorta suojaavaksi tekijäksi on tutkimuksessa (Spekman ym.

1992, 166) mainittu realististen tavoitteiden asettelu ja niihin sitoutuminen. Tämä räkyi ohjaajien sekä vanhempien vastauksissa omien rajojen tuntemisena sekä mainintoina nuoren sisukkuudesta ja sosiaalisuudesta. Joittenkin nuorten kohdalla mainittiin myös tekijöitä, jotka Spekman ym. (1992) mukaan saattavat johtaa epäonnistumisiin. Tällaisia tekijöitä oli esimerkiksi työharjoitteluitten keskeytyminen sekä oman käyttämisen hallintavaikeudet. Omaohjaajilla oli hyvin selkeä näkemys nuorten taidoista. Heidän vastauksissaan käsiteltiin nuorta huomioiden hänen vahvuutensa ja sekä nuorta kuvaavat positiiviset piirteet. Tavoitteet nuoren itsenäistymisestä eivät olleet epärealistisia. Pyrittiinkin vahvistamaan olemassa olevia taitoja mahdollisimman itsenäisen ja ennen kaikkea onnellisen elämän saavuttamiseksi.

Nuortentalo edistää tutkimustulosten mukaan erityisnuorten objektiivista ja subjektiivista hyvinvointia. Edistäviä tekijöitä ovat asuminen poissa kotona ja vastuunottaminen omasta elämästään. Vastuuta nuorten ei kuitenkaan tarvitse kantaa yksinään vaan turvallisten aikuisten tukemana. Nuorten sosiaalisia taitoja on edistänyt myös eläminen vertaisryhmän parissa, jossa on samanlaisten vaikeuksien kanssa kamppailevia nuoria kuin he itse ovat. Kaikki Nuortentalossa asuvista nuorista eivät tule olemaan täysin itsenäisiä aikuisia, mutta he pystyvät pärjäämään ja toteuttamaan itseään tuen turvin, joka kompensoi heidän vaikeuksiaan. Tällainen tuki on esimerkiksi kotipalvelu tai tulkki. Nuortentalon ohjaajat auttavat nuorta myös ymmärtämään oman erilaisuutensa ja hyväksymään sen, jolloin tuen vastaanottaminenkin on tulevaisuudessa helpompaa. Tarvittavan tuen avulla nuoret pystyvät toteuttamaan itseään ja tulemaan onnellisiksi ihmisiksi, jota omaohjaajatkin ohjattavistaan toivovat.

Oppimisvaikeuksisten nuorten elämänlaadusta ei ole tehty paljoa tutkimusta. Nuortentalon toimintakin on vielä melko uutta ja tämän tyyppinen, oppimisvaikeuksisille nuorille, tarkoitettuna asumisyksikkönä ainutlaatuinen Suomessa. Tutkimusta talon toiminnasta on tehty aikaisemmin vain talon sisäisenä tutkimuksena nuorista ja keväällä 2003 laatimieni kyselylomakkeiden pohjalta kartoitus Nuortentalosta muuttaneiden nuorten elämäntilanteesta (Lehtola 2003). Tutkimukseni avulla saatiin kerättyä tietoa Nuortentalon toiminnan vaikuttavuudesta siellä asuneiden nuorten itsenäistymiseen. Jatkotutkimushaasteena olisi tutkimuksessa mukana olleiden nuorten seurantatutkimus. Millaiseksi nuorten elämänkulku muodostuu ja miten heidän liittymisensä yhteisöön onnistuu?

Lähteet

- Allardt, E. 1989. An updated indicator system: Having, Loving, Being. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen työselostuksia 48.
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämänkulku ja yhteiskunta. 1. painos. Helsinki: WSOY.
- Aro, T., Mäntynen, H. & Poikkeus, A-M. 1999. Dysfaattisten lasten ryhmäkuntoutus toiminnanohjauksen ja itseilmaisun harjaannuttamiseksi. NMI-Bulletin, Vol. 9, no. 1, 22-31.
- Autio, T. & Öhman, A. 1994. Kehitysvammaisten elämänlaatu. Haastattelulomake I. Teoksessa L. Matikka (toim.) Elämänlaadun kysymyksiä. Kehitysvammaisten elämänlaatu –projektin haastattelu- ja kyselylomakkeet. Kehitysvammaisten elämänlaatu–projekti. Tutkimus- ja kokeiluyksikkö. Helsinki: Kehitysvamma liitto ry, 4-42.
- Ben-Zur, H. 2003. Happy adolescents: The link between subjective well-being, internal resources, and parental factors. *Journal of Youth and Adolescence*. Vol. 32, no. 2, 67-79.
- Daavittila, O. 1996. Ammatilliset erityisoppilaitokset kehittämiskeskuksina. Teoksessa H. Blom, R. Laukkanen, A. Lindström, U. Saresma & P. Virtanen (toim.) Erityisopetuksen tila. 2. painos. Helsinki: Opetushallitus, 370-385.
- Diener, E. & Fujita, F. 1995. Resources, personal strivings, and subjective well-being: A nomothetic and idiographic approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 68, no. 5, 926-935.
- Edwards, R., Armstrong, P. & Miller, N. 2001. Include me out: critical readings of social exclusion, social inclusion and lifelong learning. *International Journal of Education*, Vol. 20, no. 5, 417-428.
- Felce, D. & Perry, J. 1997. Quality of life: the scope of the term and its breadth of measurement. Teoksessa R. I. Brown (toim.) Quality of life for people with disabilities. Models, research and practice. 2. painos. Cheltenham: Stanley Thornes (Publishers) Ltd, 56-71.
- Frønes, I. 1995. Among peers. On the meaning of peers in the process of socialization. Oslo: Skandinavian University press.
- Haapanen, L. 2001. Nuortentalossa tuetaan aikuistuvia nuoria. *Afasia* 3, 18-21.

- Haapasalo, S. 1993. Erityisluokalta elämään. Mukautettuun ja vammautuneiden opetukseen osallistuneiden nuorten hakeutuminen jatkokoulutukseen ja työelämään. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S & Tuunainen, K. 2000. Erityispedagogiikka 1, Erityispedagogiikka tieteenä. 1 – 4. painos. Porvoo: WSOY.
- Heikkilä, T. 1998. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Heyman, W. B. 1990. The self-perception of a learning disability and its relationship to academic self-concept and self-esteem. *Journal of Learning Disabilities*. Vol. 23, no. 8, 472-475.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. 6. – 7. painos. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hoikkala, T. 1993. Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Houtsonen, J. 2000. Identiteetin rakentuminen koulun symbolisessa järjestyksessä. Julkaisussa J. Houtsonen, J. Kauppila & K. Komonen. *Koulutus, elämäntietä ja identiteetti. Kasvatustieteellisiä avauksia suomalaisten oppimiseen*. Joensuun yliopisto. Sosiologian laitoksen julkaisuja 3, 7-49.
- Hurrelmann, K. 1997. *Lebensphase Jugend. Eine Einführung in die sozialwissenschaftliche Jugendforschung*. 5. painos. München: Juventa.
- Hägglund, T-B., Pyökkänen, K. & Taipale, V. 1979. Nuoruusiän kriisit. 2. painos. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino.
- Irwin, S. 2001. Repositioning disability and the life course: a social claiming perspective. Teoksessa M. Priestley (toim.) *Disability and the life course. Global perspectives*. 1. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jahnukainen, M. 1996. Mukautetun ja sopeutumattomien erityisopetuksen jatkokoulutusvirrat. Teoksessa H. Blom, R. Laukkanen, A. Lindström, U. Saresma & P. Virtanen (toim.) *Erityisopetuksen tila*. 2. painos. Helsinki: Opetushallitus, 239-249.
- Järvinen, T. & Jahnukainen, M. 2001. Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa M. Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 125-151.
- Kainulainen, S. & Laurinkari, J. 2000. Eväitä elämälle – opiskelun yhteydet eri elämäntilanteille. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen opiskelijatutkimus-

1999. Invalidiliiton julkaisuja R.2. Kerava: Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Hyvä itsetunto. 10. painos. Juva: WSOY.
- Koivusilta, L. & Rimpelä, A. 2001. Nuoruusiässä luodaan terveyden perusta. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämäntilanne. 2. Painos. Vantaa: Tammi, 155-172.
- Komonen, K. 2000. Keskeyttäjästä kunnan kansalaiseksi. Julkaisussa J. Houtsonen, J. Kauppila & K. Komonen. Koulutus, elämäntilanne ja identiteetti. Kasvatustieteellisiä avauksia suomalaisten oppimiseen. Joensuun yliopisto. Sosiologian laitoksen julkaisuja 3, 109, 155.
- Koppelo, H. 2001. Nuortentalossa harjoitellaan arjen taitoja, opiskelua ja työtä. Elämä omaan hallintaan. Tukilinja 1/2001, 4-5.
- Kulomäki, T. 1985. Synnynnäisesti vammaisen lapsi perheessä. Teoksessa A. – M. Oranen, K. Kauttu, E. Keinänen, K. Malmivaara & J. Myyrä. Lapsen kehityksen tukeminen. Juva: WSOY, 70-89.
- Lappalainen, J. & Soininen, A. 1998. Kannustaako sosiaaliturva työhön? Helsinki: Vajaakuntoisten työllistämisen edistämisyhdistys.
- Latva, T. 1999. Strukturoidun opetuksen soveltaminen dysfaattisille oppilaille. Eri-tyisopetuksen tutkimus- ja menetelmätieto 2/99, 44-48.
- Launonen, K. 2001. Kommunikointi ja vuorovaikutus. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. 11. täysin uudistettu painos. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 229-238.
- Lees, J. & Urwin, S. 1991. Children with language disorders. London: Whurr Publishers Limited.
- Lehtinen, M. 2003. Kaikuharjun koulusta yksilöllistä erityisopetusta. Oppimistaidot painopisteenä. Dysfasia 1/2003, 17-19.
- Lehtinen, U. & Pirttimaa, R. 1993. Aikuiskasvatuksen suunnitelma NOVA. Normalisaatio, Osallistuminen, Vuorovaikutus, Aikuisuus. Miten tukea kehitysvammaisten nuorten ja aikuisten kasvua? Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Lovitt, Thomas C. 1989. Introduction to Learning Disabilities. Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Marttinen, M., Ahonen, T., Aro, T. & Siiskonen, T. 2001. Kielen kehityksen erityisvaikeus. Teoksessa T. Ahonen, T. Siiskonen & T. Aro (toim.). Sanat sekaisin?

- Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 19-32.
- Matikka, L. M. 2001. Service-oriented assessment of quality of life of adults with intellectual disabilities. FAMR Research Publications 83/2001. Helsinki: Finnish Association on Mental Retardation.
- Miettinen M. & Kuitunen, M. 1999. Elämänhallintaa ja elämänpolitiikkaa lisäluokilla. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun. Nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja. Nuorisoasiainneuvottelukunta. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 143-151.
- Moberg, S. 2001. Integraation ja inklusiivisen kasvatuksen ideologia ja kehittyminen. Teoksessa M. Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja –opetus Suomessa. 2. painos: Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 34-48.
- Morrison, G. M. & Cosden M. A. 1997. Risk, resilience, and adjustment of individuals with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*. Vol. 20, no 1, 43-60.
- Murto, P. 1995. Syrjäytyjästä selviytyjäksi. Vammaisen nuoren koulutusuran tukeminen opetuksen, kuntoutuksen ja sosiaalityön moniammatillisena yhteistyönä. Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun Selvityksiä ja puheenvuoroja 7. Jyväskylä: Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Mänty, T. 1996. Tuottiko ammatillinen erityisopetus tulosta? Teoksessa H. Blom, R. Laukkanen, A. Lindström, U. Saresma & P. Virtanen (toim.) Erityisopetuksen tila. 2. painos. Helsinki: Opetushallitus, 386-407.
- Mänty, T. 2000. Ammatillisista erityisoppilaitoksista elämään. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 159. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Newell, R. 1993. Questionnaires. Teoksessa N. Gilbert (toim.) *Researching social life*. Melksham: Sage, 94-115.
- Nirje, B. 1980. The normalization principle. Teoksessa R. J Flynn & K. E. Nitsch (toim.) *Normalization, social integration and community services*. Baltimore: University Park Press, 31-49.
- Nurmi, J. - E. 1997. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa P.Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan*. 2. painos. Porvoo: WSOY, 258-274.

- Nurmi, J. – E. & Salmela-Aro, K. 2002. Motivaatio elämänkaaren siirtymissä. Teoksessa K. Salmela-Aro & J. – E. Nurmi (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. PS-kustannus: Jyväskylä, 54-66.
- Nyyssölä, K. & Pajala, S. 1999. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Tampere: Gaudeamus.
- Raitasalo, R. 1995. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Helsinki.
- Rantala, S-L. & Hällback, H. 1996. Lasten kehityksellisen dysfasian diagnosoinnista. Teoksessa U. Hyytiäinen-Ruokokoski (toim.) Dysfasia. Kielenkehityksen erityisvaikeus. 2. painos. Hyvinkää: Aivohalvaus- ja afasialiitto ry, 13-24.
- Rapin, I & Allen, D.A. 1988. Syndromes in developmental dysphasia and adult aphasia. Teoksessa F. Plum (toim.) Language, communication, and the brain. New York: Raven Press, 57-75.
- Salmenoja, O. 1999. Dysfasiakuntoutuksen muutos kahden tapauselosteen valossa. T. Matikainen (toim.) Kommunikaatio-ongelmat opetustyön haasteena. Dysfasiaa ja dysleksiaa käsitteleviä tutkimuksia. Tutkiva opettaja 6/1999. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino, 26-52.
- Salminen, J. 1996. Miten ammatilliset oppilaitokset toteuttavat erityisopetusta? Teoksessa H. Blom, R. Laukkanen, A. Lindström, U. Saresma & P. Virtanen (toim.) Erityisopetuksen tila. 2. painos. Helsinki: Opetushallitus, 55-362.
- Salminen, J. 2001. Dysfaattinen oppija oman koulunsa kehittäjänä. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A9:2001. Helsinki: Helsingin kaupunki opetusvirasto ja Ebeneser-säätiö lapsuuden instituutti.
- Salonen, T. 1991. Dysfaattisen nuoren itsenäistymisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Teoksessa K. Plym-Hamara, T. Tamminen, T. Salonen (toim.) Tulevaisuuden kynnyksellä. Dysfaattisen nuoren itsenäistymisestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Dysfaattisten nuorten elämäntilannetta selvittäneen tutkimuksen loppurapotti. Turku: Afasia- ja aivohalvausyhdistysten liitto ry.
- Saloviita, T., Lehtinen U. & Pirttimaa, R. 1997. Tie auki työelämään. Tuetun työllistymisen käyttäjäkeskeiset työtavat. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, erityispedagogiikan laitos.
- Salovius, E. 1992. Dysfaattiset lapset. FinRa ry. Kielikukko 4, 9-13.

- Saresma, U. 1996. Ammatillisten erityisoppilaitosten toiminta. Teoksessa H. Blom, R. Laukkanen, A. Lindström, U. Saresma & P. Virtanen (toim.) Erityisopetuksen tila. 2. painos. Helsinki: Opetushallitus, 363-369.
- Saukko, P. 1996. Dysfaattisen lapsen musiikkiterapia. Teoksessa U. Hyytiäinen-Ruokokoski (toim.) Dysfasia. Kielenkehityksen erityisvaikeus. 2. painos Hyvinkää: Aivohalvaus- ja afasialiitto, 106-111.
- Sauli, Hannele. 1991. Nuoren hyvinvointi ja elämänmuutokset. Teoksessa J. Lähteenmaa & L. Siurala (toim.) Nuoret ja muutos. Nuorisotutkimusseura. Tutkimuksia 177, 157-166.
- Schalock, R. L. 1997. Can the concept of quality of life, make a difference? Teoksessa R. L. Schalock (toim.) Quality of life. Volume II. Application to persons with disabilities. Washington, DC: American Association on Mental Retardation, 245-267.
- Scott, J. & Alwin, D. 1998. Retrospective versus prospective measurement of life histories in longitudinal research. Teoksessa J. Z. Giele & G. H. Elder Jr. (toim.) Methods of life course research. Qualitative and quantitative approaches. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 98-127.
- Siljander, P. 1996. Syrjäytyminen – aatteiden murroksen kriisi. Julkaisussa P. Siljander & V.-M. Ulvinen (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämönhallintaan. Oulun yliopiston kasvatutieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 66/1996, 7-14.
- Spekman, N. J., Goldberg, R. J. & Herman, K. L. 1992. Learning disabled children grow up: a search for factors related to success in the young adult years. Learning Disabilities: Research and Practice 7, 161-170.
- Spekman, N. J., Herman, K. L. & Vogel, S. A. 1992. Risk and resilience in individuals with learning disabilities. A challenge to the field. Learning disabled children grow up: a search for factors related to success in the young adult years. Learning Disabilities: Research and Practice 8, 59-65.
- Suomi, A. & Vävilä, V. 2002. Elämätaitojen yksikkö – eväitä integraatioon, inklusiioon ja osallisuuteen Päiväharjun koulussa. Erityisopetuksen tutkimus- ja menetelmätieto 4/2002.
- Tainio, V. - M. 1999. Sairauden tai vamman lisärasite nuoruuden myllerryksessä. Teoksessa E. Saarinen (toim.) Sairaana ja vammaisen lapsen hyvä elämä. 2. Painos. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ja Edita, 156-169.

- Terveen itsetunnon ja elämänhallinnan edistäminen peruskoulussa. 1997. Opetusministeriön työryhmien muistioita 29: 1997.
- Ulvinen, V. - M. 1999. Mihin nuorta sosiaalistetaan, mihin nuori sosiaalistuu? Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun – nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja. Nuorisoasiainneuvottelukunta. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 37-47.
- Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa. Opetussuunnitelman perusteet 2000. Opetushallitus.
- Vehkakoski, T. 2001. Miksi nuori jää yksin? *Psykologia* 3/2001, 159-165.
- Vilkko, A. 2001. Elämäkulkku ja elämäkulkukerronta. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) *Suomalainen elämäkulkku*. 2. painos. Vantaa: Tammi, 74-85.
- Werner, E. E. 1993. Risk and resilience in individuals with learning disabilities. Lessons learned from the Kauai longitudinal study. *Learning Disabilities Research & Practice*. Vol. 8, no 1, 28-34.
- West, L. L., Corbey, S., Boyer-Stephens, A., Jones, B., Miller, R. J. & Sarkees-Wircenski, M. 1992. Integrating transition planning. Into the IEP process. Virginia: The Council for Exceptional Children.
- Willberg, N. & Eerola, A. 2002. Erityiset oppimisvaikeudet ja niistä seuraava syrjäytyminen kustannus-hyötyanalyysissa. *NMI-bulletin*, Vol. 12, no. 4, 20-25.

Painamattomat lähteet

- Ehdotus Nuortentalon vaikuttavuus-tutkimukseksi. 2002. Aivohalvaus- ja dysfasialiiton Nuortentalon tutkimus. Turku.
- Ekholm, T. & Katajisto-Orblin, K. 2000. Kotona, kartsalla vai kerholla. Vertaileva tutkimus dysfaattisten nuorten vapaa-ajasta. Turun ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Opinnäytetyö.
- Itsenäiseen elämän hallintaan. Aivohalvaus- ja dysfasialiiton kurssiohjelma Nuortentalolle. Turku.
- Kelan etuudet pätkinänuorena 2002.
- Lehtola, J. 2003. Tutkimus Aivohalvaus- ja dysfasialiiton Nuortentalon vaikuttavuudesta siellä asuneiden nuorten elämään. Turku.

Raportit I-V itsenäiseen elämän hallintaan –kurssista. Aivohalvaus- ja dysfasialiiton kurssiraportit Nuortentalon kurssista. Turku.

Plym-Hamara, K. & Tamminen, T. 1991. Dysfaattisten nuorten peruskoulun jälkeinen elämäntilanne. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu –tutkielma.

Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus kontakti- ja kommunikaatiohäiriöisille nuorille. Esite dysval-linjasta. Turku: AURA-instituutti.

LIITE 1

NUORTEN KYSELYLOMAKE

I YLEISTÄ

1. Mikä sinun nimesi on? _____
2. Minkä ikäinen olet? ____ vuotta

II ASUMINEN

3. Missä asut? 1 Nuortentalolla 2 vanhempien luona 3 omassa asunnossa
4 jossakin muualla, missä? _____
4. Miten kauan olet asunut mainitsemissasi paikassa? _____
5. Tiedätkö, miksi asut/asuit Nuortentalolla? _____

6. Asutko yksin? 1 kyllä 2 en
7. Oletko tyytyväinen asumiseesi? 1 kyllä 2 en, miksi?
8. Missä haluaisit asua tulevaisuudessa 1 Nuortentalolla 2 vanhempien luona
3 omassa asunnossa itsenäisesti 4 Muulla tavoin, miten? _____
9. Teetkö seuraavia kotitöitä / askareita?

	Kyllä	en	- itse vai yhdessä jonkun kanssa?	
a. siivoaminen	1	2	1 itse	2 yhdessä
b. ruuanlaitto	1	2	1 itse	2 yhdessä
c. pyykinpesu	1	2	1 itse	2 yhdessä
d. sängyn petaus	1	2	1 itse	2 yhdessä
10. Saatto tarpeeksi apua kotitöitteesi hoitamiseen?
1 kyllä 2 en saa 3 en tarvitse apua

11. Käytkö asioilla?

	kyllä	en	- itse vai yhdessä jonkun kanssa?	
a. ruokakaupassa	1	2	1 itse	2 yhdessä
b. vaatekaupassa	1	2	1 itse	2 yhdessä
c. postissa	1	2	1 itse	2 yhdessä
d. pankissa	1	2	1 itse	2 yhdessä
e. apteekissa	1	2	1 itse	2 yhdessä
f. terveyskeskuksessa	1	2	1 itse	2 yhdessä
g. virastoissa	1	2	1 itse	2 yhdessä

12. Käytkö mielelläsi itse asioilla?

1 kyllä 2 en

13. Käytätkö julkisia liikennevälineitä (taksi / bussi)?

1 kyllä, kuinka usein? _____ 2 en

14. Onko julkisia liikennevälineitä helppo käyttää? 1 kyllä 2 ei

15. Miten / missä olet oppinut käyttämään julkisia liikennevälineitä? _____

III Opiskelu / työ

16. Missä opiskelet / käyt työssä tällä hetkellä? _____

17. Pidätkö opiskelusta / työstäsi? 1 kyllä 2 en

18. Vaikuttaako sama syy opiskeluusi, minkä takia asut Nuortentalolla? 1 kyllä, miten? _____

2 ei

19. Mikä ammatti kiinnostaisi sinua? _____

20. Miten uskot selviäväsi tulevasta työstäsi? _____

IV Rahan käyttö

21. Minkä verran sinulla on rahaa käytössä (vko:ssa tai kk:ssa)? _____

22. Riittävätkö rahasi? 1 kyllä 2 ei

23. Kuka päättää, kuinka käytät rahasi? 1 minä itse 2 joku neuvoo, auttaa 3 joku muu päättää, kuka? _____

V Harrastukset

24. Harrastatko seuraavia asioita

	kyllä	ei	- kuinka usein?	
a. liikut luonnossa	1	2	1 joskus	2 usein
b. käyt kaupungilla	1	2	1 joskus	2 usein
c. pyöräilet	1	2	1 joskus	2 usein
d. käyt uimassa	1	2	1 joskus	2 usein
e. käyt kerhossa	1	2	1 joskus	2 usein
f. käyt yökerhoissa	1	2	1 joskus	2 usein
g. käyt kirjastossa	1	2	1 joskus	2 usein
h. käyt elokuvissa	1	2	1 joskus	2 usein
i. käyt hampurilaisella/ pitsalla	1	2	1 joskus	2 usein
j. teet käsitöitä	1	2	1 joskus	2 usein
k. katsot televisiota/ videoita	1	2	1 joskus	2 usein
l. kuuntelet musiikkia	1	2	1 joskus	2 usein
m. luet kirjoja, lehtiä	1	2	1 joskus	2 usein
n. muuta, mitä	1	2	1 joskus	2 usein

25. Kenen kanssa yleensä lähdet harrastamaan?

1 yksin 2 ystävien kanssa 3 perheen kanssa 4 henkilökunnan kanssa

5 muiden, kenen? _____

26. Ovatko harrastuksesi lisääntyneet Nuortentaloon tulemisen jälkeen? 1 kyllä 2 ei

VI Sosiaaliset suhteet

27. Onko sinulla ystäviä? 1 kyllä 2 ei

28. Onko sinulla muita kuin Nuortentalon kautta tulleita ystäviä?

1 kyllä, kuinka monta? _____ 2 ei

29. Jos sinulla on ystäviä muualta kuin Nuortentalosta, miten usein tapaat häntä/ heitä?

30. Mitä teette yhdessä? _____

31. Tunnetko itsesi yksinäiseksi? 1 kyllä 2 en

32. Seurusteletko? 1 kyllä 2 en

33. Jos seurustelet, niin kauanko olet seurustellut? _____

34. Jos seurustelet, niin missä olet oppinut tuntemaan tyttö-/poikaystäväsi? _____

35. Jos seurustelet, niin onko teillä tulevaisuuden suunnitelmia, mitä? _____

36. Millaiset välit sinulla on vanhempiisi?

	Hyvät	melko hyvät	huonot	ei äitiä/ isää
a. äitiin	1	2	3	4
b. isään	1	2	3	4

VII Subjektiiivinen elämänlaatu

37. Onko elämäsi:

a. mukavaa	1	2	3	4	5	epämukavaa
b. onnellista	1	2	3	4	5	onnetonta
c. helppoa	1	2	3	4	5	vaikeaa
d. kiinnostavaa	1	2	3	4	5	ikävä
e. turvallista	1	2	3	4	5	turvatonta
f. jännittävää	1	2	3	4	5	tavallista
g. seurallista	1	2	3	4	5	yksinäistä

38. Saatto kiihosta hyvin tehdyistä asioista? 1 kyllä 2 en

39. Kun sinulla menee hyvin, mistä se johtuu? 1 omista kyvyistä / teoista 2 muiden ansiosta
3 onnesta

40. Pelkäätkö epäonnistumista? 1 en koskaan 2 joskus 3 usein

41. Tunnetko itsesi onnelliseksi? 1 en koskaan 2 joskus 3 usein

42. Luotatko siihen, että pärjät elämässä? 1 kyllä, miksi? 2 en, miksi?

43. Luottavatko muut ihmiset siihen, että pärjät elämässä? 1 kyllä, miksi? 2 ei, miksi?

LIITE 2

Omaohjaajan kyselylomake

Omaohjaajan nimi _____

I Tietoja nuoresta

1. Ohjauksessasi olevan nuoren nimi _____

2. Hänen nykyinen diagnoosinsa _____

3. Hän ymmärtää puhetta: 1 hyvin 2 kohtalaisesti 3 huonosti

4. Hänen puheilmaisu on : 1 selkeää 2 kohtalaista 3 epäselvää

5. Hän käyttää puheilmaisuun tukevaa kommunikaatiokeinoa, mitä _____

6. Lukeminen ja kirjoittaminen

	Lauseita	yksittäisiä sanoja	ei mitään
a. lukee	1	2	3
b. kirjoittaa	1	2	3

7. Opiskeleeko ohjattavasi, jos opiskelee, mitä ja missä? _____

II Tietoja omaohjaajasta

8. Koulutuksesi _____

9. Miten kauan olet työskennellyt Nuortentalolla? _____

10. Miten kuvailisit omaohjaajan työnkuvaa? _____

III Tietoja omaohjaajan ja nuoren välisestä vuorovaikutuksesta

11. Mikä rooli sinulla on ohjattavasi elämässä? _____

12. Miten kauan ohjattavasi on asunut Nuortentalolla/ ollut ohjattavanasi? _____

13. Mitkä ovat tuettavasi vaikeudet? Kuvaile niitä. _____

IV Omaohjaajan käsityksiä nuoren taidoista

14. Miten kuvaillet ohjattavasi taitojen kehittymistä aikana, jona olet tuntenut hänet?

Kehitystä on tapahtunut:	1 ei ollenkaan	2 hieman	3 paljon
a. siivouksessa	1	2	3
b. ruuanlaittotaidossa	1	2	3
c. hygieniasta huolehtimisessa	1	2	3
d. omien asioitten hoitamisessa	1	2	3
(esim. lomakkeet, pankkiasiat)			
e. liikennevälineiden käytössä	1	2	3
f. itsevarmuudessa	1	2	3
g. sosiaalisuudessa	1	2	3
h. vastuun ottamisessa	1	2	3
i. kielellisessä kehityksessä	1	2	3

15. Luuletko ohjattavasi pystyvän tulevaisuudessa asumaan ja huolehtimaan itsestään itsenäisesti?

1 kyllä 2 ei

16. Jos hän ei mielestäsi pysty siihen, niin millaisin tukitoimin hän pystyy siihen?

17. Onko Nuortentalo parantanut ohjattavasi nuoren mahdollisuuksia itsenäiseen elämään? Mi-

ten?

18. Hallitseeko nuori mielestäsi rahan käytön?

19. Onko nuori onnellinen? 1 kyllä 2 ei 3 en tiedä

20. Onko nuorella ystäviä? 1 kyllä 2 ei 3 en tiedä

21. Jos nuorella on ystäviä, ketä hänellä on ystävinä ja kuinka monta ystävää hänellä on?

22. Miten ohjattavana oleva nuori selviää opiskelussaan/ työssään? _____

23. Miten tuet nuorta opiskelussa/työssä? _____

24. Jos nuori opiskelee vielä, miten uskot hänen sijoittuvan työmarkkinoilla? _____

25. Millaista tukea nuoren on mahdollista saada Nuortentalosta lähdön jälkeen? _____

26. Kuvittele ohjattavasi 10 vuoden kuluttua. Minkälainen hänen elämänsä on? Mitä siihen kuu-

luu? _____

27. Haluaisitko kertoa vielä jotain muuta nuoresta? _____

LIITE 3

VANHEMPIEN KYSELYLOMAKE

I Yleistä

1. Lapsenne nimi _____
2. Vastaaaja on lapsen 1 äiti 2 isä 3 joku muu, kuka? _____

II Asuminen

3. Miksi lapsenne asuu Nuortentalolla? _____

4. Miksi valitsitte lapsenne asuinpaikaksi Nuortentalon? _____

5. Mitä taitoja toivot lapsesi oppivan Nuortentalolla? _____

6. Mitä taitoja lapsenne on jo oppinut asuessaan Nuortentalolla? _____

7. Luuletteko lapsenne pystyvän tulevaisuudessa asumaan ja huolehtimaan itsestään itsenäisesti?

1 kyllä 2 ei

8. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen kieltävästi, niin millaisin tukitoimin lapsenne kykenisi

asumaan mahdollisimman itsenäisesti? _____

III Nuoren opiskelu / työ

9. Oletteko tyytyväinen lapsenne opiskelupaikkaan? 1 kyllä, miksi? 2 en, miksi?

10. Mitä toivotte lapsenne saavuttavan nykyisellä opiskelullaan? _____

11. Miten uskotte lapsenne työllistyvän tulevaisuudessa? _____

IV Nuoren sosiaaliset suhteet

12. Millaiset välit teillä (äidillä ja isällä) on lapsenne?

1 hyvät 2 melko hyvät 3 huonot

13. Miten usein tapaatte lastanne? _____

14. Onko lapsellanne ystäviä? 1 kyllä 2 ei

15. Oliko lapsellanne ystäviä ennen Nuortentaloon muuttoa? 1 kyllä, kuinka monta? ____ 2 ei

V Rahan käyttö

16. Osaako lapsenne käyttää järkevästi rahaa? 1 kyllä 2 ei

17. Minkä verran tuette lastanne taloudellisesti? Noin _____ e tai mk / kk

VI Nuoren subjektiivinen elämänlaatu

18. Onko lapsenne onnellinen? 1 kyllä 2 ei 3 en tiedä

19. Luotatteko, että lapsenne pärjää elämässään? 1 kyllä, miksi? 2 ei, miksi?

20. Kuvittele lapsesi 10 vuoden kuluttua. Minkälainen hänen elämänsä on? Mitä siihen kuuluu?

21. Mikä merkitys omaohjaajalla on lapsenne elämässä? _____

VII Muuta

22. Saatteko mielestänne tarpeeksi tukea ja tietoa lastanne koskevista asioista Nuortentalolta?

1 kyllä 2 ei, mitä toivoisitte lisää?

23. Miten toivoisitte Nuortentalon toimintaa kehitettävän? _____

24. Millaista tukea toivoisitte Nuortentalolta, kun lapsenne muuttaa sieltä pois? _____

25. Haluaisitko kertoa vielä jotain muuta? _____

LIITE 4

TAULUKKO 10. Nuorten asioimistaitojen itsenäisyys ristiintaulukoituna Nuortentalolla asumisajan kanssa, frekvenssiluvut

Asioimispaikka ja asumis- vuodet Nuortentalolla		Nuorten asioimisen itsenäisyys			
		Kyllä	ei	Yhdessä	Yhteensä
Ruokakauppa	1. vuosi	6	1	-	7
	2. vuosi	3	3	-	6
	3. vuosi	3	-	-	3
	yhteensä	12	4	-	16
Vaatekauppa	1. vuosi	5	2	-	7
	2. vuosi	2	4	-	6
	3. vuosi	2	1	-	3
	yhteensä	9	7	-	16
Posti	1. vuosi	6	-	1	7
	2. vuosi	2	1	2	5
	3. vuosi	2	-	1	3
	yhteensä	10	1	4	15
Pankki	1. vuosi	4	2	1	7
	2. vuosi	2	3	1	6
	3. vuosi	2	1	-	3
	yhteensä	8	6	2	16
Apteekki	1. vuosi	4	3	-	7
	2. vuosi	2	3	1	6
	3. vuosi	2	1	-	3
	yhteensä	8	7	1	16
Terveyskeskus	1. vuosi	4	3	-	7
	2. vuosi	1	4	1	6
	3. vuosi	1	2	-	3
	yhteensä	6	9	1	16
Virasto	1. vuosi	1	6	-	7
	2. vuosi	-	5	1	6
	3. vuosi	-	2	1	3
	yhteensä	1	13	2	16

LIITE 5

TAULUKKO 11. Omaohjaajien arviot Nuortentalolla asuvien nuorten elämänhallintataitojen kehittymisestä asumisvuosien perusteella frekvensseinä

Nuorten elämänhallintataidot ja asumisvuodet Nuortentalolla		Elämänhallintataitojen kehittyminen				
		Ei ollenkaan	Hieman	Paljon	Taidot olleet jo aikaisemmin	Yhteensä N
Siivoaminen	1. vuosi	-	4	1	-	5
	2. vuosi	1	1	1	2	5
	3. vuosi	-	-	2	1	3
	Yhteensä	1	5	4	3	13
Ruuanlaittaminen	1. vuosi	-	4	2	-	6
	2. vuosi	-	5	-	-	5
	3. vuosi	-	1	2	-	3
	Yhteensä	-	10	4	-	14
Hygieniasta huolehtiminen	1. vuosi	1	4	-	1	6
	2. vuosi	2	1	-	2	5
	3. vuosi	-	-	2	1	3
	Yhteensä	3	5	2	5	14
Omien asioiden hoitaminen	1. vuosi	1	6	-	-	7
	2. vuosi	2	2	1	-	5
	3. vuosi	-	-	3	-	3
	Yhteensä	3	8	4	-	15
Liikennevälineiden käyttö	1. vuosi	3	-	2	1	6
	2. vuosi	-	2	2	1	5
	3. vuosi	-	-	3	-	3
	Yhteensä	4	2	6	2	14
Itsevarmuus	1. vuosi	2	2	1	-	5
	2. vuosi	1	2	2	-	5
	3. vuosi	-	2	1	-	3
	Yhteensä	3	6	4	-	13
Sosiaalisuus	1. vuosi	3	1	2	-	6
	2. vuosi	1	2	2	-	5
	3. vuosi	-	1	2	-	3
	Yhteensä	4	4	6	-	14
Vastuun ottaminen	1. vuosi	1	4	1	-	6
	2. vuosi	3	2	-	-	5
	3. vuosi	-	1	1	1	3
	Yhteensä	4	7	2	1	14
Kielellinen kehitys	1. vuosi	5	-	1	-	6
	2. vuosi	3	2	-	-	5
	3. vuosi	1	2	-	-	3
	Yhteensä	9	4	1	-	14

LIITE 6

TAULUKKO 12. Nuortentalolla asumisajan vaikutus nuoren työllistymiseen omaohjaajien arvioinneissa, frekvenssit

Nuoren asumisaika Nuortentalossa	Nuoren työllistymismahdollisuus omaohjaajan arviona		
	Kyllä	ei	Yhteensä N
1. vuoden asukas	4	1	5
2. vuoden asukas	2	4	6
3. vuoden asukas	3	-	3
Yhteensä	9	5	14